

Lunds universitet
Avd. för litteraturvetenskap, SOL-centrum
Handledare: Cristine Sarrimo
2015-06-03

Emma Berg & Anna Thorsell
SSLK10

Ingen plats för queer

En analys av kön och sexualitet i Jessica Schiefauers *Pojkarna*

Innehållsförteckning

1	Inledning	3
1.1	Syfte och frågeställning.....	4
2	Tidigare forskning	5
2.1	Det dikotoma könssystemet – en fallgrop	13
3	Teori	14
3.1	Performativitet – världen är ett skådespel	16
3.2	Glidande könsidentitet och sexualitet – ett hot mot normen	18
3.3	Karnevalen – en möjlighet till förändring?	20
3.4	Sammanfattning och begrepp.....	21
4	Metod	22
5	Analys av <i>Pojkarna</i>	23
5.1	Kropp och miljö – funktion och plats för starka pojkar och svaga flickor.....	24
5.1.1	Från flickrummets säng till industrins betong.....	24
5.1.2	Könade kroppar och dess funktion.....	25
5.1.3	Osynliggörande kontra upphöjning av könsorgan	27
5.1.4	En blåslagen superhjälte.....	28
5.2	Förklädnaden – ett sätt att imitera kön	29
5.2.1	Kvinnomallarna – en förutbestämd roll	29
5.2.2	Karnevalen – en förutsättning för rollbyte	30
5.2.3	Pojkar – om flickorna själva får välja	31
5.2.4	Kims sökande efter en inre kärna	32
5.3	Sexualitet – vem får lov att åtrå vem?.....	33
5.3.1	Den heterosexuella matrisen i <i>Pojkarna</i>	34
5.3.2	Med eller utan begär.....	35
5.3.3	Sexuella dimensioner inom förklädnadsromanen	36
5.3.4	Sexuellt agerande hos flickor bestraffas.....	37
5.3.5	Tony flyr sin sexualitet.....	38
5.4	Utanförskap och gemenskap kopplat till kön.....	39
5.4.1	Uteslutning ur och avståndstagande från flickgemenskapen	39
5.4.2	Inträdesprov till pojkgemenskapen	42

5.4.3	Bryta mot normer – en kriminell handling.....	43
6	Slutsats	45
6.1	Vidare forskning.....	47
7	Diskussion	48
8	Referenser	50

1 Inledning

Jag är övertygad om att vi är många som har längtat efter den här utopiska berättelsen om vår möjlighet att omförhandla gränser genom ”våra lekar, våra kroppar som en enhet tillsammans”.¹

2011 fick Jessica Schiefauer Augustpriset för sin ungdomsroman *Pojkarna*.² Precis som citatet ovan indikerar hyllades romanen av recensenterna, och ute på skolorna har den använts som diskussionsunderlag kring frågor om genus och kön. Som blivande lärare och feminister hade vi höga förväntningar på romanen. Vi hade längtat efter en populärkulturell och tillgänglig queer bok att inspireras av. Vi såg ett behov av emancipatoriska ungdomsromaner i linje med de vi själva läst. Maria Gripes skuggserie, Ulf Starks *Dårfinkar och dönickar* och *Du är rötterna som sover vid mina fötter och håller jorden på plats* av Eli Levén är några av de böcker som vidgade världen och väckte tankar om identitetsskapande för oss. Judith Butler kritiserar den dikotoma konstruktionen av de två könen kvinna och man som präglar vårt samhälle. I litteraturens värld finns möjligheter att spräcka denna begränsande kategorisering, eftersom litteraturen fri att korsa gränser. Genom berättelsen kan vi resa i tiden, färdas till nya platser, träffa varelser som inte existerar i vår värld.

Med denna inställning slukade vi boken – men någonting skavde. Boken gör anspråk på att vidga synen på såväl kön som sexualitet, men vi ställer oss frågande till med vilka medel och i vilken utsträckning denna berättelse faktiskt omförhandlar könsgränser. I lekens värld är det mesta tillåtet, men vad händer när verkligheten knackar på dörren? Vad blir straffet för den som inte vill sluta leka? Butler menar att genom vårt sätt att tala och agera *gör* vi kön och sexualitet, vi *är* det inte. Denna uppsats behandlar hur detta görs i boken *Pojkarna*.

¹Näsling, Sanne, ”Jessica Schiefauer: Pojkarna” *Dagens Nyheter*, 2011, Tillgänglig: <http://www.dn.se/dnbok/bokrecensioner/jessica-schiefauer-pojkarna/> Hämtadatum: 2015-05-01.

²Schiefauer, Jessica, *Pojkarna*, Bonnier Carlsen, Stockholm, 2011.

1.1 Syfte och frågeställning

Vårt syfte är att analysera Jessica Schiefauers bok *Pojkarna* (2011) ur ett performativt queerperspektiv och ur ett karnevalsteoretiskt perspektiv. Vi utgår från att kön *görs* och vår tanke är att undersöka hur detta på olika sätt uttrycks i boken. Karnevalsteori använder vi för att förstå olika hierarkier som råder i romanen.

Hur görs karaktärernas kön och sexualitet i boken?

Hur kan vi förstå hierarkierna i boken?

2 Tidigare forskning

Vi fann tre kandidatuppsatser och en avhandling i psykologi som behandlar Jessica Schiefauers bok *Pojkarna*. Då vi inte funnit någon forskning på hög nivå i litteraturvetenskap väljer vi att ta del av forskning kring liknande litteratur med fokus på förklädnad ur ett könsperspektiv och/eller queer tematik. Under denna genomgång kan det vara av vikt att notera en skillnad mellan förklädnadsromanen och *Pojkarna*: huvudkaraktärerna i Jessica Schiefauers bok klär inte bara ut sig till pojkar – de byter faktiskt kroppar helt och hållet. Kroppen och dess funktioner har således en central roll i romanen, vilket också genomsyrar vår uppsats.

Schiefauers bok *Pojkarna* har refererats till i endast en avhandling och då i ämnet psykologi. Maria Wängqvist (2013) använder romanen för att förklara identitetspsykologi och hur social struktur och kön frammanar ett fokus vid kvinnans utseende.³ Vi tycker det är intressant att Wängqvist väljer att exemplifiera med en skönlitterär bok – det visar på hur vi kan se litteraturen som en röst i samhälls- och identitetsdebatten.

Maria Österlund belyser i sin avhandling *Förklädda flickor: könsöverskridning i 1980-talets svenska ungdomsroman* olika perspektiv på tolkning av förklädnadsmotivet i sju ungdomsromaner.⁴ Österlund genomför en queeranalys genom att titta på hur förklädnaden fungerar och vilka mönster den följer. Hon anlägger även karnevalsteori på könsordningen i de olika ungdomsromanerna och visar på så vis hur förtryckta karaktärer (tillfälligt) får triumfera och därmed förändra den sociala ordningen, i detta fall

³ Wängqvist, Maria, *That's how people grow up: identity formation in emerging adulthood*, Institutionen för Psykologi, Göteborgs universitet, Göteborg, 2013, s. 54

⁴ Österlund, Maria, *Förklädda flickor: könsöverskridning i 1980-talets svenska ungdomsroman*, Åbo Akademi, Åbo, 2005.

Romanerna: *Stridshästen* av Harry Kullman, *Love love love* av Hans Eric Hellberg, Missne och Robin Ederfeldt, *Skugg-tetralogin* av Maria Gripe, *Dårfinkar och dönickar* av Ulf Stark, *Janne, min vän* av Peter Pohl, *Stortjuvens pojke* av Cannie Möller, *Anna-Carolinas krig* av Mats Wahl

könsmaktsordningen.⁵ Förklädnaden är en vilja till att omformulera och förhandla vad det innebär att vara flicka. Det mest förekommande, även i Österlunds material, är att flickan förklarar sig till pojke i syfte att frigöra sig från de begränsningar hennes kön innebär. Författarna till förklädnadsromanerna undersöker således skillnaden mellan könen⁶ och förklädnadsromanen bygger på en dikotomi i ett binärt könssystem, vilket är tydligt i Österlunds material.⁷ Detta tar sig uttryck på ett ofta överdrivet sätt, så som den våldsamma och därmed manliga mannen och den känsliga, snälla flickan. Vidare menar Österlund att den förklädda flickan blir mer man än mannen genom ett mandomsprov som hon ofta klarar bättre än den pojkgemenskap hon ingår i som förklädd.⁸

Förklädnadsromanen följer, enligt Österlund, olika mönster: pojksubjektet dominerar den offentliga arenan medan flicksubjektet dominerar hemmiljön, den tuktade naturen, trädgården.⁹ Förklädnaden har också en erotisk dimension med central homoerotik. ”Texterna anspelar ofta på en underliggande homoerotik vilken tryggt kan uttryckas på ett manifest plan eftersom den åtrådda pojken i själva verket är en förklädd flicka, vilket gör begäret accepterat. Mansförklädnad kan däremot användas av flickor för att leva ut lusten till andra flickor.”¹⁰ I bland annat *Dårfinkar och dönicker* finns erotiska inslag då den förklädda flickan Simone attraherar karaktären Katti.¹¹ Mia Franck (2009) utvecklar också i sin avhandling, som senare kommer att behandlas, ungdomsromanens homoerotiska dimension men då inte med förklädnaden i fokus utan ur ett heteronormativt perspektiv.¹²

De förklädda flickorna känner ofta en ovilja och en avsky till sin växande kropp. Österlund menar att det finns en konflikt mellan en mer könsfri barnidentitet och den könsbundna vuxenrollen. I förklädnaden ser flickan ofta ner

⁵ Österlund, s. 29

⁶ Österlund, s. 74

⁷ Österlund, s. 78

⁸ Österlund, s. 127

⁹ Österlund, s. 85

¹⁰ Österlund, s. 117-118

¹¹ Österlund, s. 232

¹² Franck, Mia, *Frigjord oskuld: heterosexuellt mognadsimperativ i svensk ungdomsroman*, Åbo akademi, Åbo, 2009, s. 200 och 262

på andra flickkaraktärer, stänger ute gemenskapen med flickor och går således helt in i pojkgemenskapen.¹³

Österlund behandlar som vi tidigare nämnt karnevalen ur ett könsperspektiv i förklädnadsromanen. I teoridelen kommer vi att förklara Bachtins karnevalsteori, men kort kan den beskrivas som en tillfällig omkullkastning av makt – de annars maktlösa får makt. Denna teori kan appliceras på litteratur och samhällsfenomen för att förstå och synliggöra rådande hierarkier.¹⁴ Karnevalens mönster återkommer i romanerna då föräldrarna ofta är frånvarande, vuxenvärldens makt är tillfälligt borta och den annars maktlösa ungdomen träder tillfälligt in högst upp i hierarkin. Österlund studerar hur flickorna, genom karnevalen, får tillfällig makt. Karnevalen placerar den förklädda flickan i miljöer som tidigare varit stängda för henne. Genom karnevalen erbjuds hon en sexualitet, och den ger henne frihet att uppfylla ett sexuellt begär.¹⁵ Dock förblir flickan oftast heterosexuell trots att detta genom förklädnaden grumlas något.¹⁶ Ofta blir de ”vanliga” flickorna i den förklädda flickans närhet utsatta för våld, hennes kropp vänds emot henne. Då den förklädda flickan går in i pojkskapet riskerar hon att anamma en förtryckande syn på de omgivande flickorna.¹⁷ I karnevalsmönstret görs utövandet av våld maskulint, vilket den förklädda flickan kan få syn på.¹⁸

Österlund har skapat vad hon kallar för en återanpassningsmodell. Hon menar att karnevalen och förklädnaden i romanen generellt upplöses enligt följande alternativ: fullständig återanpassning till femininitet, skenbar återanpassning till femininitet, frigörande skrivande eller annan kreativitet, den förklädda flickan dödas, eller den förklädda flickan dödar.¹⁹ Dessa alternativ för romanens slut kan antingen störa eller upprätthålla könsmaktsordningen. Österlund kritiserar avslutningsvis förklädnadsformen och karnevalen som verktyg för att göra en omskrivning av makt gällande kön. Hon menar att klassisk återanpassning av flickan dominerar i de ungdomsromaner hon analyserat. Det blir i slutändan ett

¹³ Österlund, s. 97

¹⁴ Österlund, s. 206

¹⁵ Österlund, s. 123

¹⁶ Österlund, s. 215

¹⁷ Österlund, s. 226-227

¹⁸ Österlund, s. 251

¹⁹ Österlund, s. 274

städat uppror, en frigörande fantasi och således en skensubversiv maktförhandling.²⁰

Mia Franck (2009) behandlar i sin avhandling *Frigjord oskuld: heterosexuellt mognadsimperativ i svensk ungdomsroman* hur flicksexualitet gestaltas och konstrueras.²¹ Hon har undersökt ungdomsromaner från 1960-talet fram till 2009. I avhandlingen belyses Gunnel Beckmans *Tillträde till festen* (1969), Inger Edelfeldts *Juliane och jag* (1982), Peter Pohls *När alla ljuger* (1995), Mats Wahls *Lilla Marie* (1995) och Katarina Kieris *Ingen grekisk gud, precis* (2002) då dessa består av flickskildringar vilket är hennes huvudintresse.²² Hon undersöker hur heterosexualitet görs till norm i böckerna. Franck menar att heterosexualiteten utgör måttstocken för andra sexualiteter att förhålla sig till.²³ Franck definierar begreppet heteronormativitet som uppfattningen av att alla är heterosexuella, ett antagande som upprätthålls av institutioner, strukturer, relationer och handlingar.²⁴

Franck betonar hur kön är centralt i sexualitetsdiskurser och menar att maktstrukturer styr vad som är möjligt att uttrycka även i litteraturen.²⁵ Hon använder i sin analys begreppet *skev* istället för queer när hon vill beskriva en handling som utmanar den heterosexuella matrisen.²⁶ Kön och sexualitet uttrycks i text både som direkta uttalanden om och av karaktärerna, och som undertext med ideologisk betydelse.²⁷ Den obligatoriska heterosexualiteten medför att män gestaltas utifrån makt och kvinnor utifrån kön. Detta medför att kvinnors sexualitet kan vändas mot dem om de bryter normen – en kvinna får till exempel inte vara för kåt, då riskerar hon att straffas.²⁸ I sin analys visar Franck att heteronormativiteten är självklar då den är osynliggjord och inte ingår i gestaltningen av den unga karaktären.²⁹

²⁰ Österlund, s. 326

²¹ Franck

²² Franck, s. 50

²³ Franck, s. 49

²⁴ Franck, s.15

²⁵ Franck, s. 19

²⁶ Franck, s. 25

²⁷ Franck, s. 34

²⁸ Franck, s.41

²⁹ Franck, s. 60

Franck menar att den sexuella akten i ungdomsromaner är något som konstrueras med utgångspunkt från det manliga begäret.³⁰ ”Inom den svenska ungdomsromanen finns onanerande pojkar men flickorna som rör sig själv är däremot antingen trevande i sitt utforskande eller gör det för att de känner en romantisk längtan efter en speciell pojke.”³¹ Franck hänvisar till Österlund som framhåller att flickans könsorgan ofta är tabu i ungdomsromanen.³²

För att förklara pojkskapet och flickors förhållande till detta, använder Franck begreppet *våldsam norm*. Våldsam norm omfattar både pojkarnas agerande och flickornas påföljande anpassning. Detta kan till exempel ta sig i uttryck genom att flickor utövar stark självkontroll då de är medvetna om att de är föremål för andras blickar.³³ Pojkskapet blir centralt i romanerna då flickan ofta är tvungen att reflektera över pojkarnas aggressivitet.³⁴ Franck belyser hur pojkkaraktärerna sinsemellan förhandlar om den auktoritära manligheten. Denna förhandling inbegriper såväl alkohol som slagsmål för att hävda sin position i umgänget.³⁵ I ungdomsromanerna, som Franck analyserat, menar hon att pojktyperna bygger på ett avståndstagande från flickor. Medan flicktyperna ofta närmar sig manliga roller.³⁶ Heterosexualiteten i romanerna uttrycks genom maktrelationer som innehåller hot och våld. Flickornas underordning gestaltar sig i både hur karaktärerna utsätts för någons makt och hur de inom gränserna tillfälligtvis kan göra motstånd.³⁷ I en av de romaner Franck analyserar utövar flickkaraktären våld vilket blir ett sätt att förhandla kön. Franck menar att hon överskrider flickbeteendet och istället närmar sig pojkskapet.³⁸ Franck belyser hur flickor som överträder flickmatrisen går över till att bli maskulina, något som hon kallar för kvinnlig maskulinitet.³⁹ Francks sätt att utgå från ett binärt könssystem och att flickor måste bli pojkar om de bryter normen kommer vi att problematisera senare i uppsatsen.

³⁰ Franck, s.79

³¹ Franck, s. 13

³² Franck, s. 257

³³ Franck, s. 157

³⁴ Franck, s. 83

³⁵ Franck, s. 100

³⁶ Franck, s. 118-119

³⁷ Franck, s. 141

³⁸ Franck, s. 185

³⁹ Franck, s. 190

Franck belyser, så som Österlund, bikaraktärerna, vilka fungerar som kontraster till huvudkaraktären. Dessa flickor kallar både Österlund och Franck för *flankflickor*.⁴⁰ *Flankflickornas* kroppar används emot dem i romanerna oavsett om hon är en dålig eller duktig flicka. Ofta sexualiseras hon då hon har en kropp som väcker begär och hon blir många gånger utsatt för sexuella övergrepp, inte sällan med huvudkaraktären som åskådare.⁴¹ Det ”avgörande är att kunna göra flickskapet på rätt sätt, det vill säga att utföra en performativ handling som upprätthåller förväntat flickbeteende.”⁴² Flicksexualiteten relateras till det manliga okontrollerade begäret. Inte sällan finns våldtäkten som en bakomliggande aspekt på sex i flickornas föreställningsvärldar.⁴³

I några av romanerna beskrivs situationer där flickor umgås fysiskt intimt med varandra. Franck menar att vidrörandet inte är till för att leva ut ett lesbiskt förhållande utan som en vänskaplig frizon.⁴⁴ Hon behandlar heteronormativt brott, där normbrottet ofta tystas och hemlighålls och karaktärerna strävar efter heterosexualitet.⁴⁵ Ofta är gränsen suddig mellan vänskaplig kärlek och lesbisk kärlek. Nära vänskap mellan flickor gestaltas ofta genom ett uppbrott i relationen, detta hör ihop med den intima relationen och när problemen retts ut blir banden starkare. Ofta är det en pojke som är orsak till konflikten och uppbrottet.⁴⁶

I boken *Byxbegär* (2000) undersöker Tiina Rosenberg konstruktionen av genus och begär hos dem hon väljer att kalla för ”byxroller”, det vill säga kvinnor i manskläder inom teaterns värld. Traditionellt sett menar Rosenberg, blir män omvandlade till kvinnor som ett uttryck för social degradering. ”Kvinnor i sin tur klär sig i manskläder för att slippa ett traditionellt kvinnoliv.”⁴⁷ Rosenberg problematiserar den könsöverskridande förklädnadens omstörtande potential och menar att här inte finns någon automatik: Samtidigt som förklädnaden kan synliggöra det konstruerade i sociala och sexuella identiteter och avslöja maktstrukturer, riskerar den också att bekräfta det genussystem som den bryter

⁴⁰ Franck, s. 144, Österlund, s. 72

⁴¹ Franck, s. 144-146

⁴² Franck, s. 160

⁴³ Franck, s. 167

⁴⁴ Franck, s. 200

⁴⁵ Franck, s. 206

⁴⁶ Franck, s. 256

⁴⁷ Rosenberg, Tiina, *Byxbegär*, Anamma, Göteborg, 2000. s. 9

mot. Bland annat menar hon att om ”byxrollen” ska ses som en förklädnad betyder detta att den döljer ett ”egentligt” och ”äkta” kön.⁴⁸ Detta ”äkta” kön skulle i så fall inte göras eller ageras utan vara naturligt – en tanke som såväl Rosenberg och Butler vänder sig emot.

Historiskt sett, menar Rosenberg (precis som Österlund), symboliserar kvinnor i manskläder en önskan om självständighet och frihet. Både på teaterscenen och inom litteraturen kan kvinnor åtminstone temporärt bli subjekt genom att skifta yttre attribut.⁴⁹ Som exempel på detta analyserar hon bland annat Shakespeares Rosalinda (*Som ni behagar*). Väl iförd manskläder upplever Rosalinda en aldrig tidigare erfaren känsla av frihet och självständighet, hon blir en dominerande karaktär i dramat och så småningom blir det svårt för henne att avstå den maskering som tycks vara öppningen till ett friare liv.⁵⁰

I antologin *Omklädningsrum – Könsöverskridanden och rollbyten från Tintomara till Tant Blomma* (2004) analyseras en rad olika böcker utifrån genus- och queerteoretiska perspektiv.⁵¹ Bland andra skriver Lena Kåreland om Monika Fagerholms romanfigur Diva, som hon menar har ett queert förhållningssätt till tillvaron.⁵² Diva nöjer sig inte med ett färdigförpackat liv; hon vill inte ”leva sitt liv efter en citatförteckning”⁵³. Ett sådant resonemang kan kopplas till Judith Butlers teorier kring kön som en ständig upprepning av citat. Karaktären Diva söker sig inte till en traditionell kvinnoroll – utan kan snarare ses som en könsöverskridande person. Diva antar både manliga och kvinnliga roller, och attraherar både män och kvinnor, vilket Kåreland menar speglar en kritik av den heterosexuella matrisen. ”När hon går in i rollen som förförare placerar hon sig i en klart manlig position”.⁵⁴ Trots att Diva är en genomgående stark karaktär som inte relaterar sina krafter till ett specifikt kön – återkommer Kåreland till begreppet ”manlig hållning” så snart Divas lust att utmana och utforska tillvaron

⁴⁸ Rosenberg, s. 10

⁴⁹ Rosenberg, s. 23

⁵⁰ Rosenberg, s. 50

⁵¹ Kåreland, Lena, ”Flickbokens nya kläder: om Monika Fagerholms ’Diva’”, i Eva Heggstad & Anna Williams (red.) *Omklädningsrum: könsöverskridanden och rollbyten från Tintomara till Tant Blomma*, 2004, s.121-137

⁵² Kåreland, s. 128

⁵³ Kåreland, s. 134

⁵⁴ Kåreland, s. 128

exemplifieras.⁵⁵ Längre fram i uppsatsen kommer vi att problematisera detta sätt att inom forskningen och litteratur reproducera dikotomin mellan manliga och kvinnliga attribut: Är det nödvändigtvis med ”manliga egenskaper” vi utmanar kvinnorollen och vice versa, eller kan ett normbrytande agerande beskrivas utanför dessa könskodade ramar?

I artikeln ”Androgynens kön – en feministisk läsning av C.J.L. Almqvists *Drottningens juvelsmycke*” (1998) analyserar Anna Cavallin karaktären Tintomara ur ett queerperspektiv.⁵⁶ I bokens inledningsscen söker två kirurger efter den mystiska Tintomaras kön. Enligt Cavallin finns det två anledningar till att kroppen på britsen måste tillhöra en kvinna. För det första använder läkarna ordet siren, vilket vittnar om en föreställning kopplad till en mystisk, farlig och företrädesvis kvinnlig varelse.⁵⁷ För det andra påpekar Cavallin att den manliga kroppen inte tycks kunna befinna sig utanför regelsystemet eftersom han utgör systemets norm. Alltså, vi föreställer oss hellre en tvetydighet om könets karaktär på en kvinnokropp, än på den stabila, tydliga manskroppen. ”Den kropp som ligger till beskådande är alltså redan på förhand inskriven i föreställningarna om manligt och kvinnligt.”⁵⁸ Ett sådant resonemang skulle kunna ses som en av förklaringarna till att så få män förklarar sig inom litteraturen. I enlighet med Österlunds återanpassningsmodell, så dör slutligen Tintomara. “(...) hon hindras hela tiden i sina försök att förändra verklighetens tvingande regleringar och avrättningen blir hennes slutgiltiga inordnande i den heterosexuella hegemonin.”⁵⁹ Med andra ord får det inte existera något eller någon som stör den rådande ordningen eller hotar makten. Det regulativa systemet, den heterosexuella matrisen, vill till varje pris återställa den ordning som queera kroppar och/eller identiteter ruckar.

⁵⁵ Kåreland, s. 134

⁵⁶ Cavallin, Anna, ”Androgynens kön – en feministisk läsning av C.J.L. Almqvists *Drottningens juvelsmycke*”, *Tidskrift för Litteraturvetenskap*, nr 1, 1998, s. 3

⁵⁷ Cavallin, s. 3

⁵⁸ Cavallin, s. 10

⁵⁹ Cavallin, s. 27

2.1 Det dikotoma könssystemet – en fallgrop

Den tidigare forskning vi belyst analyserar litteratur ur ett queerperspektiv. Vi ser dock att forskarna tendera att utgå från ett dikotomt könssystem. Så fort flickan överskrider flickmatrisen hoppar hon över till att bli pojke, vilket visar ett snävt sätt att analysera karaktärer på. Detta syns tydligt i Francks och Kårelands forskning. Tiina Rosenberg problematiserar detta dilemma och menar att det praktiskt taget är omöjligt att ställa sig utanför kvinna/man-dikotomin, eftersom människan från födseln har klassificerats som flicka eller pojke, kvinna eller man. Den könade binärlogiken har, menar Rosenberg, inget namn för de människokroppar som befinner sig utanför denna uppdelning. På samma sätt förhåller det sig med sexualiteten, resonerar hon. ”Homosexualitet destabiliserar föreställningen att begäret automatiskt riktas till kroppar av motsatt kön. Det är ett tabuiserat begär utanför den heterosexuella matrisen.”⁶⁰ Butler problematiserar även denna dikotoma beskrivning, vilket vi kommer att belysa i teoridelen. Hon menar att man genom homosexualitet förlorar sitt kön, man ses inte längre som en ”riktig” man eller en ”riktig” kvinna.⁶¹ Istället för att ha en bred beskrivning av kön och sexualitet, förstås att man antingen förlorar eller hoppar över till det andra könet. Vi har i vår uppsats denna kritik av tidigare forskning i åtanke.

⁶⁰ Rosenberg, s. 15

⁶¹ Butler, Judith, *Könet brinner!: texter*, Natur och kultur, Stockholm, 2005. s. 120

3 Teori

Vad betyder queer? Somliga kanske associerar begreppet till något avvikande i bemärkelsen konstigt, andra till samma sak fast i befriande avseende. En av tankarna bakom queerbegreppet är just denna: vi ska inte kunna spika fast dess innebörd. Det eller den som är queer kan sägas vara skev, flytande och svår att kategorisera. Istället för att tvångsmässigt repetera heteronormens skådespel, kan queer förstås som ett sätt att undersöka livet och jagets förutsättningar utifrån helt andra parametrar. Vilka dessa är behöver inte definieras här och nu, eftersom de ständigt förändras och kan variera beroende på vart vi befinner oss i livet. När vi pratar om queer är det alltså brottet mot normen som är det centrala. Och eftersom queer ursprungligen diskuterades inom den homopolitiska rörelsen, är det brottet mot sexuella normer, strukturer och identiteter som står i fokus.⁶² Vad betyder queer? Slår man i Nationalencyklopedin står det att queer är ett brett begrepp, som i grunden utgör ett ifrågasättande av heteronormen.⁶³ Nedan följer en genomgång av såväl Judith Butlers tankar och teorier, som uttolkare av dessa. Vi tittar också närmare på hur vi kan förstå queerbegreppet i relation till litteraturen och dess karaktärer. Det samma gäller för Michail Bachtins karnevalsteori – vad hjälper den oss att förstå om hierarkier och strukturer inom litteraturen? Sist men inte minst gör vi en begreppsgenomgång, bland annat för att visa vilka definitioner vi har valt att använda oss av i den här uppsatsen.

En queerteoretiker, skulle man kunna säga, riktar ljuset mot det påstått normala, och snarare än att kämpa för att likställa olika sexualiteter, uppmanar den oss att tänka bortom uppdelningen.⁶⁴ Fanny Ambjörnsson är en av flera svenska forskare som gärna tänker bortom dikotomin man–kvinna, hetero–homo. Hon har bland annat skrivit boken *Vad är queer?* (2006), där hon går igenom

⁶² Ambjörnsson, Fanny, *Vad är queer?*, Natur och Kultur, Stockholm, 2006, s. 9

⁶³ *Nationalencyklopedin*, ”Queer”, Tillgänglig: www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/queer
Hämtadatum: 2015-04-20

begreppet. Enligt Ambjörnsson är queer, precis som Nationalencyklopedin skriver, ett brett begrepp som sträcker sig från aktivism till teori om sexualitet och normalitet.⁶⁵ Men innan vi fortsätter med Ambjörnssons tankar om queer, kan det vara på sin plats att introducera personen bakom verket – eller snarare teorin – Judith Butler.

Judith Butler är amerikansk professor i retorik och litteraturvetenskap. 1990 skrev hon boken *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*, och med den introducerade hon queerbegreppet på den forskningspolitiska arenan. Boken startade häftiga diskussioner inom akademiska feministkretsar och Butlers kritiska tankar spred sig snabbt, både internationellt och utanför universiteten.

Vad var det då Butler skrev som orsakade denna uppståndelse? Butler riktade kritik mot den västerländska feminismen och menade att ”subjektet kvinna” omöjliggör att representera alla världens kvinnor. Vem var det egentligen feministerna pratade om? Enligt Butler riskerar det feministiska subjektets (kvinnan) förmodade enhet och universalitet i själva verket att urholkas av den inskränkande representationsdiskurs som är dess handling. Detta i sin tur medför att stora grupper exkluderas och visar vilka tvingande och reglerande konsekvenser en sådan konstruktion får, också när den har utformats i emancipatoriskt syfte.⁶⁶ Hon kritiserar även den feminism som endast har könet som analysmodell och menar att sexualitet och kön hänger ihop.⁶⁷ Kön påverkar de rådande sexuella systemen och dessa sexuella system har könsspecifika uttryck. Hon ifrågasätter det hon kallar könsskillnadens stela tolkningsram som innebär att identifikation och begär följer varandra, att om en person identifierar sig som ett kön måste man begära ett annat kön.⁶⁸ Butler förespråkar att vi ska hålla ett icke-kausalt samband mellan sexualitet och kön.⁶⁹

”Om det visar sig att vi kan bestrida könets orubblighet, då är kanske detta som kallas ’kön’ lika kulturellt konstruerat som genus; kanske har det rent av alltid varit genus, vilket skulle innebära att skillnaden mellan kön och genus visar

⁶⁴ Ambjörnsson, s. 9

⁶⁵ Ambjörnsson, s. 8

⁶⁶ Butler, Judith, *Genustrubbel: Feminism och identitetens subversion*, Daidalos, Göteborg, 2007, s. 53

⁶⁷ Butler, 2005, s. 22

⁶⁸ Butler, 2005, s 121-122

sig inte vara någon skillnad alls.”⁷⁰ Som citatet visar är inte bara genus, utan även kön en konstruktion. I den här uppsatsen väljer vi att använda oss av Butlers definition och kommer således att tala om kön som konstruktion. Konstruktionerna i sin tur bygger på tanken om att två binära kön, mannen och kvinnan, begär varandra i enlighet med den heterosexuella matrisen. Med andra ord formas våra (sexuella) identiteter genom en ständig – eller tvångsmässig som Butler säger – upprepning av både skrivna (lagen) och oskrivna (sociala) regler. I ett komplext samspel mellan makt och diskurser gestaltas dessa regler genom både språk och handling, vilket leder oss till begreppet performativitet. Genom vårt sätt att tala och agera menar Butler att vi *gör* kön och sexualitet, vi *är* det inte. Låt oss nu gå djupare ner i Judith Butlers resonemang och titta närmare på *hur* kön görs.

3.1 Performativitet – världen är ett skådespel

I linje med poststrukturalismen menar queerteoretiker att identitet inte är något stabilt, utan tvärt om en växling mellan olika positioner.⁷¹ ”Kön är inte en enskild handling (...) utan en upprepning av en samling normer som döljer de konventioner som de upprepar (...) Kön är därför ett citat. Precis som den performativa talhandlingen: det skapar det som det ger namn åt.”⁷² Genom att namnge någon eller något, skapar eller återskapar vi olika identiteter. De namn vi ger varandra blir alltså avgörande för hur vi ser på varandra – flicka, homo, vit, osv.

Judith Butlers queerteori bygger alltså på analyser av de uppfattningar som ligger till grund för dikotomin manligt och kvinnligt. Det ligger nära till hand att beskriva performativiteten som ett slags skådespel med speglingar och givna

⁶⁹ Butler, 2005, s. 120

⁷⁰ Butler, 2007, s. 56

⁷¹ Tenngart, Paul, *Litteraturteori*, Gleerup, Malmö, 2008, s. 124

⁷² Langås, s. 189

koder.⁷³ Enligt Butler existerar inget naturligt, stabilt kön till vilket genus kan relateras.

[Sådana] allmänt konstruerade handlingar, gester, utföranden är *performativa* i den bemärkelsen att den kärna eller identitet som de gör anspråk på att uttrycka är *fabricerad* och upprätthålls med kroppsliga tecken och andra diskursiva medel. Att den genuspräglade kroppen är performativ tyder på att den inte har någon ontologisk status som är oberoende av de handlingar som konstituerar dess verklighet.⁷⁴

Ingen ontologisk status – ingen inre sanning. Med andra ord kritiserar Butler tanken om att varje människa bär en ursprunglig identitet. Risken, menar hon, är att när vi förskjuter identitetens ursprung från det politiska och diskursiva området till en psykologisk kärna, går det inte att analysera hur det genuspräglade subjektet konstrueras politiskt.⁷⁵ Istället menar Butler att det vi kallar kön i förhållande till genus också är konstruerat genom tvångsmässiga upprepningar i ett heterosexuellt kodat system. Detta system blir avgörande i synen på könsidentiteten som alltså grundar sig på uppfattningen om en naturlig heterosexualitet. ”Heterosexualiteten förutsätts vara lika naturlig som det naturligt medfödda könen; en heterosexualitetens hegemoni bildar det underliggande mönstret för kön/genusmodellen.”⁷⁶

Men mer konkret – *hur* görs kön? I inledningen till boken *Könet brinner!* (2005) ger Tiina Rosenberg ett exempel på hur Butler skulle kunna beskriva den performativa akten: med hoppresade ben iscensätts/görs en kvinna, med särade ben iscensätts/görs en man.⁷⁷ Kvinnor sitter alltså inte med benen i kors till naturen – det är något hon lärt sig identifiera som del av ett accepterat agerande. Med hjälp av begreppet parodi kan vi, enligt Butler, synliggöra repetitionens karaktär – inte som en imitation av ett original, av ett ursprungligt, stabilt kön utan som en imitation av en imitation.⁷⁸ ”Denna imitation av en *föreställning* om en könets naturlighet, kan därmed visa på obefintligheten av detta bakomliggande,

⁷³ Cavallin, s. 6

⁷⁴ Butler, 2007, s. 214

⁷⁵ Butler, 2007, s. 215.

⁷⁶ Cavallin, s. 6.

⁷⁷ Butler, 2005, s. 16

⁷⁸ Ska här förstås som förändring.

universellt identifierbara kön.”⁷⁹ Vi kan alltså konstatera att Butlers teori om performativitet beskriver hur identiteter konstrueras genom språkliga och kroppsliga handlingar i ständig upprepning. Så vad händer när vi bryter mot dessa repetitiva handlingar? Vad händer när vi bryter mot normen?

3.2 Glidande könsidentitet och sexualitet – ett hot mot normen

Boken *Könet brinner!* består av texter skrivna av Judith Butler som Tiina Rosenberg valt ut och översatt.⁸⁰ För att få insikt i vad det kan innebära att bryta mot normen måste vi förstå Butlers centrala begrepp *den heterosexuella matrisen*, ett begrepp som vi tidigare lyft i tolkning av andra forskare. I *Könet Brinner!* förklaras detta begrepp som en obligatorisk kategorisering av endast två identifierbara kön som begär varandra.⁸¹ Dessa könsnormer producerar överdrivna versioner av man och kvinna som i sin tur blir ideal som är ouppnåeliga.⁸² Fanny Ambjörnsson menar att queerteorin vill visa hur den normerande heterosexualiteten osynliggör den enorma mångfald av sexuella uttryck som egentligen existerar.⁸³ Samtidigt kan vi inte påstå att heterosexualitet alltid faller inom ramen för det utpekade normala.⁸⁴ Därför är det relevant att prata om heteronormen, snarare än heterosexualiteten. Ungefärligen, skulle man kunna säga, består heteronormen av krav på monogami, likvärdig ålder, äktenskap, barn, och sexuella handlingar utan experimentella inslag eller fler inblandade.⁸⁵

Hur upprätthålls våra normer? För att förstå detta hänvisar många queerteoretiker bland annat till Michel Foucaults idéer om övervakning.⁸⁶ Heteronormen skulle alltså kunna beskrivas som ett osynligt övervakningssystem

⁷⁹ Cavallin, s. 7

⁸⁰ Rosenberg väljer att använda begreppet *genus* istället för *kön*, i denna uppsats använder vi *kön* vilket motiveras under avsnittet begreppsförklaringar.

⁸¹ Butler, 2005, s. 11

⁸² Butler, 2005, s. 119

⁸³ Ambjörnsson, s. 85

⁸⁴ Ambjörnsson, s. 87

⁸⁵ Ambjörnsson, s. 86

med självreglerande effekt. ”Känslan av att ständigt vara observerad leder, enligt Foucault, till att individen själv börjar bete sig enligt förväntat beteende. Det accepterade beteendet internaliseras i oss så att vi självmant och frivilligt följer normen.”⁸⁷ Med andra ord kan rädslan av att inte passa in begränsa oss i vårt sätt att forma vår identitet.

Vad händer när normen bryts? Butler menar att könshärmsningen är obligatorisk då avvikelser från heteronormen leder till uteslutning, bestraffning och våld.⁸⁸ Enligt Butler skapas subjektet inom ett rättsligt system som samtidigt säger sig representera detta subjekt.⁸⁹ Med andra ord kan en person som bryter mot normen inte längre representeras av lagen. På så vis tvingas hen ut i periferin och riskerar att betraktas som kriminell.⁹⁰

Ett tydligt exempel på hur kön och sexualitet hänger ihop är att den heteronormativa matrisen medför att homosexuella tillskrivs ett *skadat kön* och tillsätter ett könsadjektiv så som feminin och maskulin. Bögar beskrivs således som feminina och lesbiska som maskulina. Samhället skambelägger könet då heteromatrisen töjs. Genom homosexualitet förlorar man sitt kön, man ses inte längre som en ”riktig” man eller en ”riktig” kvinna.⁹¹

Flera av Butlers resonemang i *Könet brinner!* utgår från *cross-dressing* och *drag* vilka båda är praktiker som tänjer på den heterosexuella matrisen. *Cross-dressing* är ett begrepp för kvinnor som bär manskläder och tvärt om.⁹² *Drag* arbetar med skillnaden mellan deltagarens anatomi och det kön som framställs.⁹³ Butler svarar på kritiken om att dessa praktiker förstärker könsroller och menar att det snarare tänjer den heterosexuella matrisen och ifrågasätter föreställningen om en ursprunglig identitet. Butler menar att det genom *drag* avslöjas hur konstruerat och oförutsägbart kön är. Att tänja på kön, så som dessa praktiker gör, skapar betydelseförändring och flexibilitet hos identiteterna.⁹⁴ Butler menar att identifiera sig med ett kön kräver ett tydligt åtskiljande av den manliga och den kvinnliga

⁸⁶ Ambjörnsson, s. 46

⁸⁷ Ambjörnsson, s. 46

⁸⁸ Butler, 2005, s. 77

⁸⁹ Butler, 2005, s. 38ff.

⁹⁰ Butler, 2005, s. 71

⁹¹ Butler, 2005, s. 120

⁹² Butler, 2005, s. 112

⁹³ Butler, 2005, s. 91

kroppen. I samhället betonas kroppsdelar och fysiska njutningar knutna till kön så som penis och vagina. Kroppens könande yta framstår som nödvändig för bilden av en naturlig identitet.⁹⁵

3.3 Karnevalen – en möjlighet till förändring?

Michail Bachtin undersöker i *Rabelais och skrattets historia* (1986) den folkliga skrattkulturen från antiken och fram till vår tid.⁹⁶ Ett av skrattens uttrycksätt är karnevalen med invecklade riter och skådespel på stadens torg i medeltidens Europa. I detta skådespel ingick att man på skämt krönte kungar och drottningar som skulle regera så länge festen varade.⁹⁷ ”Så länge karnevalen pågår finns det inte för någon något annat liv än karnevalens. Under karnevalen kan man bara leva enligt dess lagar, dvs. efter dess *frihets-lagar*.”⁹⁸ Bachtin menar att denna karnevalsfest blev ett utopiskt samhälle av gemenskap, frihet, jämlikhet och överflöd som man trädde in i för en tidsbegränsad stund.⁹⁹ Karnevalen gör det sålunda legitimt att överskrida normer vilket gjort den till en teori som varit attraktivt för feminister att arbeta med.¹⁰⁰

I sin artikel *Harry Potter och barnlitteraturens hemligheter* (2003) väljer Maria Nikolajeva att analysera berättelsen om den unge trollkarlen ur bland annat ett karnevalteoretiskt perspektiv.¹⁰¹ Karnevalteorin har oftast, menar Nikolajeva, tillämpats på sådana texter som mycket klart och tydligt visar karnevaliska drag: skratt, förvrängning, upp-och-ner-vändande, teater, gycklarspel och så vidare. ”Alltför sällan uppfattar man Bachtins övergripande syn på litteraturen som karneval, det vill säga som en symbolisk skildring av en socialt betingad

⁹⁴ Butler, 2005, s. 92-93

⁹⁵ Butler, 2007, s. 135

⁹⁶ Bachtin, Michail, *Rabelais och skrattets historia: François Rabelais verk och den folkliga kulturen under medeltiden och renässansen*, Anthropos, Gräbo, 1986.

⁹⁷ Bachtin, s.14

⁹⁸ Bachtin, s. 17

⁹⁹ Bachtin, s.19

¹⁰⁰ Österlund, s. 208

¹⁰¹ Nikolajeva, Maria, ”*Harry Potter och barnlitteraturens hemligheter*”, Tidskrift för litteraturvetenskap, nr 4, 2003, s. 5

befrielseprocess, ett subversivt ifrågasättande av auktoriteter.”¹⁰² Nikolajeva menar alltså att karnevalen har en subversiv verkan, eftersom den visar att det finns alternativ till de existerande samhällshierarkierna. Karnevalen kan därför ses som en temporär avvikelse från den rådande ordningen och därmed en frihet från samhällets regler och begränsningar.¹⁰³ Österlund applicerar som bekant karnevalsteorin på de ungdomsromaner hon analyserat. Hon menar att karnevalen erbjuder flickor i förklädnadslitteratur en tidsbunden flykt från den växande flickkroppen. ”Som berättartekniskt redskap ger karnevalen möjlighet att granska verkligheten i en förvriden spegel. Karnevalsprincipen främmandegör vardagsverkligheten, vilket är en strategi ungdomsromanen gärna tillgriper.”¹⁰⁴ Österlund drar slutsatsen att den karnevalistiska, tidsbundna förklädnaden innebär en sanktionerad revolt med tydliga krav på återanpassning och således ingen verklig frigörelse.¹⁰⁵

3.4 Sammanfattning och begrepp

Sammanfattningsvis vill vi redogöra för några begrepp och vår användning av dessa. Eftersom vi valt att göra en analys utifrån Butlers teorier, väljer vi också att förstå *kön* som en konstruktion, alltså använder vi inte *genus*. Butler använder begreppet *queeras* då uttryck överskrider och tänjer könsnormen.¹⁰⁶ Vi har valt att förstå queer som ett brett begrepp, exempelvis används *skew* som synonym till queer, vilket vi menar kan inkludera andra kategorier än sexualitet. Pronomenet *hen* används för karaktären Kim, när vi ser att hen uttryckligen tänjer på de rådande könsgränserna.

¹⁰² Nikolajeva, s. 5

¹⁰³ Nikolajeva, s. 6

¹⁰⁴ Österlund, s. 207-208

¹⁰⁵ Österlund, s. 324

¹⁰⁶ Butler, 2005, s. 120

4 Metod

It takes two to tango. Vi har valt att skriva den här uppsatsen tillsammans av flera skäl. Förutom att vi trivs ihop och har kul när vi läser, tror vi på det gemensamma lärandets inneboende kraft. Vi tycker om att arbeta i dialog och upplever att vår förståelse för materialet fördjupats tack vare vår möjlighet till samarbete. Vi har under arbetets gång valt att dela upp vissa områden, och haft gemensamma genomgångar av andra. I princip kan vi sammanfatta det så här: Tidigare forskning delades upp. Resterande (inledning, teori, analys, diskussion) lästes och skrevs tillsammans. Mycket tid har gått åt till diskussioner kring såväl mindre begrepp som litteraturen i stort. Detta ser vi som en del av vår metod – hade vi skrivit enskilda arbeten skulle de sett annorlunda ut.

I vår analys av *Pojkarna* har vi valt att arbeta tematisk, med teman som miljö, sexualitet, förklädnad, kroppen, utanförskap och gemenskap. Vår tanke är att kön görs i boken och då vi vill analysera *görandet* menar vi att detta kan studeras genom tematisering. Tematisering möjliggör för oss att titta på såväl flera karaktärer samtidigt, som relationerna dem emellan. Det öppnar upp för oss att knyta samman miljö och agerande.

5 Analys av *Pojkarna*

Utifrån huvudpersonen Kims upplevelser och perspektiv får vi ta del av en berättelse i gränslandet mellan verklighet och fantasi. Kim, Bella och Momo är tre flickor som precis fyllt 14 år och känner hormonerna flöda i kroppen. Det skrämmande vuxenlivet är inget de ser fram emot, snarare tvärtom. Därför flyr de in i lekens värld, bort från skolan, hemmet och kraven på att växa upp till kvinnor. I radhusområdets trista miljö tar de sin flykt till Bellas växthus, där en magisk blomma en dag förändrar deras liv. Nektarn förvandlar dem till pojkar och en ny värld öppnas upp. Plötsligt känner de en styrka och en frihet de aldrig tidigare upplevt. För Bella och Momo blir detta en tillfällig lek, men för Kim blir det mycket mer än så. Hon kan inte få nog av det pojkroppen erbjuder, och mitt i allt möter hon den våldsamme och kriminelle Tony. Tillsammans korsar de gränser och upplever äventyr som blir allt farligare och farligare. Till slut tvingas Kim – efter en brutal konfrontation med Tony – att lämna hemmet och sitt nuvarande liv bakom sig. Kim flyr ut i ingenstans och lever flera år helt isolerad från omvärlden. Men en dag ringer telefonen och en vuxen Bella hörs på andra sidan luren. Hon vill att de ska träffas och det visar sig att den magiska växten återigen står i blom.

Så skulle man i väldigt korta drag kunna sammanfatta *Pojkarna*. Innan vi påbörjar vår analys vill vi påminna om våra teoretiska utgångspunkter. Med avstamp i den tidigare forskning och teori som presenterats vill vi analysera Jessica Schiefauers bok *Pojkarna* ur ett performativt queerperspektiv och ett karnevalsteoretiskt perspektiv. Detta gör vi med hjälp av frågeställningarna: Hur görs kön och sexualitet i boken? Hur kan vi förstå hierarkierna i boken? Vi har valt att göra en tematisk analys av boken bestående av följande teman: miljö, kroppen, förklädnaden, sexualitet, utanförskap/gemenskap. Analysen följer således dessa teman, även om de stundtals är tätt sammanflätade. Med hjälp av respektive tema vill vi alltså synliggöra hur kön, sexualitet och makt görs i *Pojkarna*.

5.1 Kropp och miljö – funktion och plats för starka pojkar och svaga flickor

5.1.1 Från flickrummets säng till industrins betong

Genom miljöbeskrivningarna i *Pojkarna* inordnas karaktärerna efter ett dikotomt könssystem. Vi ska här titta på hur olika miljöer knyts till kön och var karaktärerna får möjlighet att röra sig med sina olika kroppar. Miljön könas genom exempelvis orden *flickrum* och *flicksäng* som ideligen upprepas. Som flickor befinner sig Bella, Momo och Kim på sina rum, i sängen, i radhusområdet, i växthuset, i trädgården. Kim upplever sitt flickrum som ofritt och instängt. ”Min kropp satt i mitt flickrum men själv jag var inte där.”¹⁰⁷ Från sitt flickrum längtar hon ut till friheten. Bella värderar sitt växthus mycket högt, hon sorterar, pysslar, tar hand om växterna. ”Hon blandade till en flaska växtnäring, sprayade varligt över jorden och kronbladen.”¹⁰⁸ Bella, Momo och Kim umgås i sina flickkroppar mestadels i växthuset. I det offentliga rummet, så som till exempel skolan, kan de inte röra sig fritt, utan måste vara medvetna om sina kroppar och hur de uppfattas. Denna könsuppdelning av miljön är ett resonemang som också Österlund för fram. Hon menar att flickor, i de ungdomsböcker hon studerat, dominerar hemmiljön och den tuktade naturen, trädgården.¹⁰⁹ Den tuktade och ordnade miljön kan alltså förstås som normerna för hur flickor ska vara. En natt bestämmer Bella, Momo och Kim sig för att bege sig ut i sina flickkroppar. Kim beskriver då hur hon känner sig bränd av alla blickar, de blir vilsna och oroliga. Natten tillhör inte flickorna – den domineras av pojkar.

Om nätterna befinner sig pojkarna i parkerna, i industriområdena, i stadens utkanter, i skogen och på motorvägen. ”Vi gick genom nattmörka alléer, på

¹⁰⁷ Schiefauer, s. 97

¹⁰⁸ Schiefauer, s. 141

¹⁰⁹ Österlund, s. 85

grusgångar mellan parkernas gräsmattor. Det myllrade av pojkar.”¹¹⁰ Detta stämmer överens med Österlunds forskning som visar att pojkar i ungdomslitteraturen dominerar den offentliga arenan.¹¹¹ Tony tar med sig Bella, Momo och Kim till sin miljö. ”Till det vidsträckta industriområdet på andra sidan skogen och motorvägen, till den sista spillran stad innan staden tog slut. Det nedlagda båtvarvet vid älvens mynning med stora rostfläckiga containrar, tomma eller överfulla övergivenheter.”¹¹² Natten ägs av pojkarna och den vilda, ociviliserade, farliga och smutsiga miljön som finns i citatet ovan tillhör pojkvärlden. Tony personifierar i mångt och mycket den miljön han befinner sig i. Han står utanför samhället genom sin kriminalitet, han är i ständig rörelse och våldet är det som driver honom. I sina pojkskepnader får Momo, Bella och Kim tillträde till denna omgivning. Dessa miljöer, flickrummet och pojkvärlden, används som varandras motsatser. Det är tydligt att de könade kropparna har tillgång till väldigt olika platser. Vi menar att det, genom miljöbeskrivning och miljötillhörighet i *Pojkarna*, skapas och upprätthålls ett dikotomt könssystem.

5.1.2 Könade kroppar och dess funktion

I *Pojkarna* är kroppen central, både i upplevelse och användning. Kropparna ställs ofta i motsats till varandra när prefixen pojk- och flick- knyts till en kroppsdel. Exempelvis förekommer ord som pojkhänder, pojkansikte, pojkrevben, pojkstyrka, flickkropp, flickhud, flickröst ytterst frekvent. Genom att ge såväl kroppar som ting dessa prefix, menar vi att kön görs i en ständig repetition. Könandet, menar Butler, görs genom upprepade performativa handlingar och talakter, vilket bland annat återspeglas i karaktärernas återkommande referenser till kropparnas motsatsförhållande.¹¹³ Hur görs kön genom beskrivningen av flickkroppen respektive pojkkroppen? Hur skiljer sig flickkroppens respektive pojkkroppens funktion och användning åt?

¹¹⁰ Schiefauer, s. 66

¹¹¹ Österlund, s. 85

¹¹² Schiefauer, s. 79

¹¹³ Butler, 2007, s. 135

Muskler, händer, bröst och könsorgan är centrala kroppsdelar i *Pojkarna*. I de ungdomsromaner Franck undersökt ligger ett fokus på kroppen hos flickorna, som upplever att den inte stämmer överens med idealet. Även pojkarna granskar sina kroppar men då med ett fokus på handling och funktion.¹¹⁴ Vi ska nedan granska hur detta framträder i *Pojkarna*. Bellas bröst beskrivs som tunga och svåra att dölja, de upplevs mer som en börda än en tillgång. Brösten väcker åtrå hos pojkarna vilket innebär ett hot om sexuellt våld. Bella blir tidigt i boken både verbalt trakasserad och fysiskt antastad av en grupp pojkar vilka tar av hennes tröja och tafsar på henne. Kim beskriver sin flickkropp som en ”tunn, sorglig sak med taniga ben”¹¹⁵, som skör och med trubbiga fingrar.¹¹⁶ Flickkroppen har ingen positiv funktion i boken, den möjliggör inte rörelse, egen kåthet eller egen beundran. Via dessa kroppsbeskrivningar görs alltså flickornas kön. Flickorna i boken måste använda sina kroppar för att markera avstånd från pojkarna och inte väcka deras begär. De måste hålla blicken sänkt, munnen stängd, ryggen rak och gå rakt. På idrotten i skolan kan flickorna inte röra sig fritt, de ska inte springa för fort då detta kan väcka pojkarnas uppmärksamhet. Franck belyser att den våldsamma normen hos pojkar i ungdomsböcker kan uttryckas bland annat genom att flickor utövar stark självkontroll eftersom de är medvetna om att de är föremål för andras blickar.¹¹⁷ Vi ser denna självkontroll beskrivas genom hur flickorna känner sig tvungna att röra sig på ett speciellt sätt. Genom Kims upplevelser och tankar förstår vi att flickkroppen görs till ett objekt för pojkarna. I periferin finns flickor som benämns som *rådjursflickor*. De beskrivs som smala, långa och vackra, med röda läppar och svarta ögonfransar. De är tungt sminkade och alltid berusade. Det står uttryckligen i texten att dessa rådjursflickor är presenter till pojkarna. Franck menar att *flankflickor*, i de ungdomsböcker hon studerat, ofta sexualiseras då deras kroppar väcker begär.¹¹⁸ Det dikotoma könssystemet blir tydligt då rådjursflickornas kroppar beskrivs som långa och smala med tunna halsar, tunna armar, finlemmade händer samt vingliga och ostadiga rådjursben.

¹¹⁴ Franck, s. 62-63

¹¹⁵ Schiefauer, s. 19

¹¹⁶ Schiefauer, s. 95, 100

¹¹⁷ Franck, s. 157

¹¹⁸ Franck, s.144-146

Rådjursflickor är vackra och åtråvärda, idealet för hur en flicka ska se ut. I *Pojkarna* beskrivs hur de ”bjuder ut sig” genom att visa upp kroppsdelar.

Momo, Bella och Kim umgås ofta fysiskt nära med varandra, de kramas och sover ihop. På många ställen i boken, när en av flickorna behöver tröst, använder de sina kroppar som tröstande. ”Vi stod där och höll om varandra, tröstade varandra med våra kroppar.”¹¹⁹ I slutet av boken somnar de utmattade efter att ha lekt med varandra; ”Bellas huvud vilar mot mitt bröst och Momos ben är inflätade i mina.”¹²⁰ Vi ser att flickkroppen i *Pojkarna* således har två funktioner, att vara till objekt för pojkarna och som tröst för att ta hand om varandra.

5.1.3 Osynliggörande kontra upphöjning av könsorgan

I boken finns ett antal beskrivningar av pojkar och flickors könsorgan. För flickornas könsorgan används ordet *skåra* och för pojkarnas könsorgan används *kuk* och *penis*. Kim beskriver sitt könsorgan på följande vis: ”Skåran därnere var torr, porös. Mitt finger hittade öppningen, sökte sig in, försökte, önskade plötsligt desperat att där skulle finnas någon känsla, något av värde. Men där fanns ingenting. Det var dött, en ansamling vävnad utan nervtrådar eller receptorer.”¹²¹ Detta kan ses som ett försök till onani vilket uppenbarligen inte väcker någon njutning hos Kim. Franck menar att de få gånger flickors onani beskrivs i ungdomsromaner, är det på ett trevande och utforskande sätt.¹²² Kim utforskar inte sin sexualitet, utan undersöker snarare hur könsorganet känns, för att komma fram till att det inte är något värt. När Kim och Momo har sex med varandra beskriver Kim Momos könsorgan som ”det mjuka våta” och hur hen i sin pojkkropp glider in i henne.¹²³ Butler menar att betonandet av kroppsdelar knötta till kön, exempelvis penis och vagina, är centrala i vårt samhälle. Kroppens könade yta är således av stor vikt i personbeskrivningar.¹²⁴ Vi ser hur det i *Pojkarna* finns just en fixering vid en dikotom beskrivning av flickors och pojkars

¹¹⁹ Schiefauer, s. 45

¹²⁰ Schiefauer, s. 185

¹²¹ Schiefauer, s. 101

¹²² Franck, s. 13

¹²³ Schiefauer, s. 139

¹²⁴ Butler, 2007, s. 135

kroppar och deras funktioner. Kim beskriver när hon druckit av blommans nektar och förvandlats: ”Där fanns en pung och en kuk. Ingen skåra, inget hål att blöda igenom.”¹²⁵ Denna mening sätter flickans och pojkens könsorgan i motsats till varandra. Skårans, hålets funktion verkar vara att blöda. Mensen är närvarande och beskrivs som en börda, något dåligt, äckligt.¹²⁶ Franck och Österlund framhåller båda att flickans könsorgan ofta är tabu i ungdomsromanen.¹²⁷ Detta tabu, menar vi, finns även i *Pojkarna*, det är få och sparsamma beskrivningar i boken. Det är således en stor skillnad på framställningen av skåran och kuken och deras olika funktioner skiljer sig markant åt.

5.1.4 En blåslagen superhjälte

Tidigt klargörs att pojkarna i skolan är ett sexuellt hot och att de är starkare än flickorna. ”Men de var ju så hopplöst, orättvist, obegripligt mycket starkare.”¹²⁸ Pojkarna använder sina kroppar för att uttrycka (sexuell) makt. ”Några pojkar går förbi några flickor och strax innan de är i jämnhöjd med varandra sätter en av pojkarna sin underarm framför gylfen och låter den sprätta upp som en ståkuk ut från skrevet. Han spänner armen, knyter näven, och härmar ljud han hört i filmerna han sett tillsammans med andra pojkar.”¹²⁹ Återkommande för pojkropparna är starka händer, kapaciteten att springa långt, att köra bil snabbt, att klättra. Dessa funktioner leder till att pojkropparna skadas. Kim blir i sin pojkropp biten av hundar, rispad av grenar och blåslagen. Rörligheten får konsekvenser och betonas genom dessa kroppsskador. När Bella, Momo och Kim förvandlas tillbaka till flickor försvinner blåmärken och sår. Som flickor beskrivs aldrig att de slår sig eller skadar sig vilket betonas stillasittandet.

När Bella, Momo och Kim använder sina nya kroppar beskriver de en känsla av frihet. ”Mina ben var gjorda av kraft och fart och styrka.”¹³⁰ Pojkroppen beskrivs som otroligt kraftfull, de nästan flyger fram. ”Min pojkropp hade dittills

¹²⁵ Schiefauer, s. 140

¹²⁶ Schiefauer, s. 139

¹²⁷ Franck, s. 257

¹²⁸ Schiefauer, s. 24

¹²⁹ Schiefauer, s. 22

¹³⁰ Schiefauer, s. 53

känts odödlig, som en superhjälteklädnad som tillät mig att göra omöjliga saker.”¹³¹
Pojkkroppens muskler leder till frihet och värderas sålunda som något bättre än flickkroppen.

5.2 Förklädnaden – ett sätt att imitera kön

De tre vännerna Bella, Momo och Kim känner fruktan inför vuxenlivet och det faktum att de måste förhålla sig till något som de kallar ”kvinnomallarna”. I den här delen vill vi undersöka hur kön görs genom förklädnad och genom Kims föreställningar om vuxenlivet. Hur konstrueras kön i leken och i kroppsbytet? Hur kan vi förstå ”kvinnomallarna” som en imitation av kön?

Flickornas maskeradlekar väljer vi att förstå som ett första steg in i karnevalens värld, det vill säga de hierarkier som kastas om när de senare byter kroppar. Hur förändras könsmaktspositionerna via förklädnaden? Med utgångspunkt i tidigare forskning betraktar vi alltså *Pojkarna* som en förklädnadsroman, men begreppet tänjs genom kroppsbytet.

5.2.1 Kvinnomallarna – en förutbestämd roll

”[Vart] vi än såg fann vi bara de förutbestämda kvinnomallarna. Vi knep ihop munnarna och slöt ögonen, vägrade att acceptera det oundvikliga.”¹³² Så beskriver Kim känslan inför vuxenlivet. Ordet kvinnomallar vittnar om uppfattningen att vuxenlivet är något man måste formas in i. I likhet med Judith Butlers teorier betraktar vi denna uppfattning som ett görande av kön, snarare än ett varande. ”Kön är inte en enskild handling [...] utan en upprepning av en samling normer som döljer de konventioner som de upprepar”¹³³ säger Butler. ”Vi visste vad som väntade: en morgon skulle vi helt enkelt stiga upp ur sängen och veta att barnlekarna måste överges. Vi skulle se oss omkring, se hur andra gjorde och

¹³¹ Schiefauer, s. 107

¹³² Schiefauer, s. 21

¹³³ Langås, s. 189

sedan göra efter”¹³⁴, resonerar Kim. Citatet kopplar vi till Butlers teorier om performativitet; flickorna måste härma ett könat beteende för att passa in.

Precis som Maria Österlunds forskning visar känner flickorna i *Pojkarna* en ovilja och avsky till sin växande kropp. I de romaner Österlund undersökt finns en konflikt mellan en mer ”androgyn” barnidentitet och den könsbundna vuxenrollen.¹³⁵ En liknande konflikt menar vi speglas i *Pojkarna*. Exempelvis beskrivs detta via Kim när hon anser att flickorna måste lära sig dricka, röka och kyssas. ”Lära oss tolerera att pojkarna tog på oss med sina händer.”¹³⁶ Att bli vuxen kvinna är alltså inget som faller sig naturligt, inget som sker av sig självt. Flickorna måste träna, samtidigt känner de obehag vid tanken på att de inom ramen för ”kvinnomallarna” förväntas *vilja* känna männens händer mot sina kroppar. Precis som Anna Cavallin (1998) skriver i sin artikel om Tintomara i *Drottningens juvelsmycke* ligger det nära till hands att beskriva denna performativitet som ett slags skådespel med speglingar och givna koder – Bella, Momo och Kim måste lära sig koderna för att kunna agera kvinnor, göra kön. Så vad gör de då för att dämpa sin ångest? De klär ut sig. De syr maskeraddräkter och försvinner in i en sagovärld.

5.2.2 Karnevalen – en förutsättning för rollbyte

Redan i början av berättelsen om Bella, Momo och Kim, förstår vi att de på ett eller annat sätt vantrivs med sig själva och sina kroppar. Framförallt Bella och Kim känner sig obekväma och osäkra, vilket återspeglas i deras sätt att tala om och förhålla sig till både den fysiska och den psykosociala miljön. Flickorna håller sig för sig själva, flyr gärna undan och vill helst slippa befatta sig med både skola och föräldrar. Bellas pappa är frånvarande på grund av missbruk, hennes mamma har inte synts till på flera år. Frånvaron av vuxna möjliggör för flickorna att själva ta kontrollen över sin tillvaro. Österlund menar att förklädnadsromanen präglas av karnevalistiska drag och studerar hur flickorna i de böcker hon analyserat, genom

¹³⁴ Schiefauer, s. 20

¹³⁵ Österlund, s. 105

¹³⁶ Schiefauer, s. 20

karnevalen, får tillfällig makt.¹³⁷ Hemma hos Bella, i hennes växthus, kommer ingen och stör. Där kan de undersöka ”lekens oändliga möjligheter”¹³⁸ och precis som Michail Bachtin påpekar blir festen ett tillfälligt utopiskt samhälle av gemenskap.¹³⁹ I Bellas växthus blir flickorna inte ifrågasatta eller kränkta, där får de lov att glömma alla krav från omvärlden och istället förlora sig i maskeradens värld. Denna frånvaro av yttre kontroll är alltså en förutsättning för att äventyret – eller karnevalen – ska kunna äga rum. Tillfälligheten i Michail Bachtins karnevalsteori legitimerar ett överskridande av normer och känslan av frihet präglar de personer som annars måste lyda under maktens reglementen.¹⁴⁰ ”Växthuset var en frizon, ett rum att gå till där andra lagar gällde.”¹⁴¹ En frizon, andra lagar; alltså ett sätt att slippa de normer och förväntningar som ständigt stressar de tre väninnorna.

5.2.3 Pojkar – om flickorna själva får välja

Som vi nämner ovan ser vi bokens inledande utklädningslekar som ett första steg, eller en övning, inför det som komma skall – kroppsbytet. Därför menar vi att det är relevant för vår analys att stanna en stund vid just dessa sekvenser.

Enligt Butler skapar eller återskapar vi olika identiteter genom att namnge det vi ser.¹⁴² De namn vi ger varandra blir alltså avgörande för hur vi ser på varandra – vilket tydligt återspeglas när Momo, Bella och Kim beskriver sig själva innan och efter förklädnad. Kim vantrivs i sin flickkropp. Hon beskriver den som en dräkt som inte går att få av. ”Om nätterna kunde jag drömma att min kropp föll av mig. Det var så enkelt, plötsligt hittade jag en dragkedja i huden.”¹⁴³ Kunde Kim välja, skulle hon lämna sin befintliga kropp. Hon säger inte nödvändigtvis vilken annan kropp hon vill ha, men när flickorna klär ut sig blir de pojkar – även som maskeradfigurer. Bella, Momo och Kim transformeras till Pierrot, Ökenvarelsen

¹³⁷ Österlund, s. 206

¹³⁸ Schiefauer, s. 38

¹³⁹ Bachtin, s. 19

¹⁴⁰ Österlund, s. 208

¹⁴¹ Schiefauer, s. 19

¹⁴² Langås, s. 189

¹⁴³ Schiefauer, s. 19

och Fågelhärskaren och de nya figurerna beskrivs alla som *han*. ”Vi var så vackra! [...] Bland ljuslågorna stod Ökenvarelserna. Jag visste inte hans namn, jag hade aldrig sett någon av hans sort förut, men när han stod där framför mig var det med ens självklart vad han skulle kallas.”¹⁴⁴ Kontrasten är tydlig – hatet mot den egna kroppen, lyckan över sin nya skepnad. I den tillfälliga leken, maskeraden, uppstår den frihetskänsla som Bachtin kopplar till karnevalens subversiva kraft. När flickorna tar makten över den egna tillvaron framträder tanken på alternativa strukturer – de måste inte leva under ett ständigt förtryck. Samtidigt kvarstår det faktum att Bella, Momo och framförallt Kim kopplar friheten till ett kön, ett *han*. Det verkar alltså inte finnas något sätt att ordna tillvaron tillfredsställande så länge de befinner sig i sina flickkroppar.

5.2.4 Kims sökande efter en inre kärna

Så långt tre väninnor, lustfyllda maskeradlekar och ett växthus. Men vad händer när den oskyldiga leken blir till blodigt allvar? Vad händer när Bella, Momo och Kim upptäcker att de faktiskt kan byta ut sina kroppar och bege sig långt ifrån hem och trädgård? För att undersöka detta tittar vi främst närmare på protagonisten Kim.

I en avundsjuk kommentar till Bella och Momos intressen säger Kim: ”Förutom dem [Bella och Momo] hade jag ingenting, bara den där stora tomheten jag bar på, den där känslan av att någonting var skevt längst inuti mig.”¹⁴⁵ Kim använder ordet skevt för att förklara att något inte stämmer. Något inuti henne känns fel. Hon upplever att det skaver och hon kan inte sätta fingret på vad det är. Hon verkar önska att hon på ett tydligare sätt skulle förstå sig själv. Det enda hon vet är att hon inte vill växa upp och bli en kvinna. Enligt Judith Butler existerar ingen inre sanning som berättar för oss vilka vi egentligen *är*. Istället, menar hon, riskerar tanken om att varje människa bär en psykologiskt ursprunglig identitet att skymma hur kön konstrueras politiskt.¹⁴⁶ När Kim förklarar sig känner hon sig som en kung. Butler menar att *drag* hjälper oss att avslöja hur konstruerat och

¹⁴⁴ Schiefauer, s. 37

¹⁴⁵ Schiefauer, s. 30

oförutsägbart kön är.¹⁴⁷ Drag ska inte förstås som en imitation av ett original, av ett ursprungligt, stabilt kön utan som en imitation av en imitation. Med andra ord ett skådespel – en referens som återkommer flera gånger i *Pojkarna*. ”Momo sade med sin pojkröst att det var så djävla skönt att plugget var slut och det var en sådan uppenbart konstruerad pojkreplik att vi brast i skratt alla tre”.¹⁴⁸ Momo imiterar en *föreställning* om hur pojkar pratar, hon försöker göra kön, men i vännernas öron klingar det falskt eftersom Momo ännu inte lärt sig att agera pojke.

Enligt Tiina Rosenberg klär kvinnor på scenen/inom teatern sig i manskläder för att slippa ett traditionellt kvinnoliv.¹⁴⁹ Detta stämmer till viss del på alla tre vännerna, men för Kim är känslan fundamental. För Bella och Momo är det snarare en spännande lek att dricka den mystiska blommans nektar och träda in i pojkropparna. Trots att de ser fördelar med att leva som pojkar, föredrar de i slutändan att återgå till sina flickkroppar. I relation till dem uppfattar Kims sig själv som instabil och i längden missförstådd. Med stöd i Butlers resonemang kan vi säga att Kim bestrider könets orubblighet, då den upplevda skevheten kan tolkas som ett uttryck för en vidare sexualitet, eller en queer identitet. Kim upptäcker via förklädnad och kroppsbyte sina sexuella begär, men kan inte passa in dem i den rådande heteromatrisen.

5.3 Sexualitet – vem får lov att åtrå vem?

I denna del undersöker vi hur olika sexualiteter framställs i boken. Vem får lov att åtrå vem och vem åtrås? Vem får lov att ens åtrå? Hur görs heterosexualitet till norm i *Pojkarna*? Butler ifrågasätter det hon kallar könsskillnadens stela tolkningsram vilken innebär att identifikation och begär följer varandra: om en person identifierar sig som man måste han begära det motsatta könet kvinnan.¹⁵⁰

¹⁴⁶ Butler, 2007, s. 215

¹⁴⁷ Butler, 2005, s. 92-93

¹⁴⁸ Schiefauer, s. 66

¹⁴⁹ Rosenberg, s. 9

¹⁵⁰ Butler, 2005, s. 121-122

Istället förespråkar Butler att vi ska se förhållandet mellan sexualitet och kön som ett icke-kausalt samband.¹⁵¹ Vi ska inte ens ta för givet att våra kön och begär är stabila, snarare ska vi utgå från variation och flexibilitet. Om ett queert förhållningssätt kan förstås som individuell pluralis, bör vi alltså tala om en mångfald av både kön och sexualiteter.

5.3.1 Den heterosexuella matrisen i *Pojkarna*

I *Pojkarna* ser vi en mångfald av sexuella uttryck, men frågan är hur dessa förhåller sig till den heterosexuella matrisen. Enligt Tiina Rosenberg styr den heterosexuella matrisen definitionen av vilka sexualiteter som är socialt godkända respektive icke-godkända.¹⁵² Att avvika från normen är vanskligt och risken att bli förskjuten finns ständigt som ett överhängande hot. Sexualiteten kan med andra ord vändas mot de som bryter normen, konsekvensen blir ofta någon form av bestraffning.¹⁵³

Även om den *individuella* synen på olika sexualiteter i *Pojkarna* inte alltid är diskriminerande, så ligger den heterosexuella matrisen som en tung filt över alla karaktärer. Låt oss börja med att undersöka Kim, Bella och Momo. Till en början förstår vi de tre flickorna som heterosexuella. Kim beskriver hur hon hatar pojkarnas trakasserier, men samtidigt väcks en blygsam lust till liv vid beröringen. ”Händerna som trots allt var varma mot kroppen, de sneda leendena som trots allt slog an något i bröstet.”¹⁵⁴ Det är en kluven känsla; pojkarna utgör ett hot, samtidigt är de föremål för flickornas begär. Enligt Österlund förblir flickan i förklädnadsromanen oftast heterosexuell trots att förklädnaden grumlar detta något.¹⁵⁵ När Bella, Momo och Kim byter kroppar attraheras de fortfarande av pojkar, vilket tydligast gestaltas genom Kims kärlek till Tony.

¹⁵¹ Butler, 2005, s. 120

¹⁵² Rosenberg, s. 15

¹⁵³ Franck, s. 41

¹⁵⁴ Schiefauer, s. 24

¹⁵⁵ Österlund, s. 215

5.3.2 Med eller utan begär

Den heterosexuella matrisen innebär att flickors och pojkars sexualitet gestaltas på ett dikotomt sätt, att deras sexualitet görs näst intill väsensskild. Enligt Franck görs flickors sexualitet i ungdomsromaner ofta utifrån den manliga normen, blicken och begäret.¹⁵⁶ Detta blir tydligt i *Pojkarna* genom Kims tankar då hen befinner sig i pojkroppen. Kim studerar rådjursflickornas rörelser, kroppar och objektifierar därigenom dessa flickor. Att boken utgår från det manliga begäret blir även tydligt när Tonys följeslagare Höken beskriver Tonys sexuella erfarenheter. ”Hon hade stönat som en porrstjärna, skrikit och velat ha satsen i munnen.”¹⁵⁷ Det som beskrivits kan ses som en typisk pornografisk scen där mannen (Tony) är aktören, den som knullar och sprutar, medan objektet (kvinnan) tar emot. Med få undantag finns det några framställningar av flickors sexuella begär.¹⁵⁸ Franck menar att flicksexualiteten relateras till det manliga okontrollerade begäret, våldtäkten finns som en bakomliggande aspekt på sex i flickornas föreställningsvärldar.¹⁵⁹ Momo, Bella och Kim åtrår pojkar men hotet om det sexuella övergreppet finns ständigt närvarande. Pojkarna begränsar således deras sexuella utrymme, vilket därmed visar hur flickors sexualitet formas av den manliga normen. Det manliga begäret är till skillnad från det kvinnliga begäret betonat i boken, inte minst genom ståndet, objektifieringen och onanin. I pojkropparna vågar Momo, Bella och Kim dessutom utforska sin sexualitet i högre utsträckning än i flickkroppen. Redan vid första förvandlingen beskrivs hur blodet strömmar till när de tar tag i sina nya könsorgan. Kim beskriver hur penisen rör sig vid blotta tanken på beröring. Enligt Franck hittar vi flera exempel på onanerande pojkar i den svenska ungdomsromanen, men flickor i samma situation är mera sällsynt.¹⁶⁰

Jag smekte ner mot innanlåren, tog tag om pungen. Kuken fylldes med blod, växte i min hand, gned sig mot mina fingrar. [...] Och jag höll hårdare, drog rytmiskt upp

¹⁵⁶ Franck, s. 79

¹⁵⁷ Schiefauer, s. 125

¹⁵⁸ Schiefauer, s. 24

¹⁵⁹ Franck, s. 167

¹⁶⁰ Franck, s. 13

och ner, kände handen kring den och kände den i handen. Den var en värmepunkt, en glödande kärna, ett centrum som gav mig tunnelseende. Det ryckte och ilade, svallningarna for uppåt och ut och jag drog häftigt efter andan, bet mig hårt i fingret för att inte skrika högt.¹⁶¹

Kim blickar in i spegeln, känner lusten och är nära att komma. Det är en detaljerad beskrivning av en pojke som onanerar, av könsorganets delar och av hur det känns. Kåtheten och det sexuella utforskandet görs i stor utsträckning via pojkroppen och det är nu det erotiska äventyret börjar. Men, frågan är: vem får lov att åtrå vem?

5.3.3 Sexuella dimensioner inom förklädnadsromanen

Snarare än att kämpa för att likställa olika sexualiteter, uppmanar queer-teorin oss att tänka bortom uppdelningen kvinna-man.¹⁶² Men som vi belyser i teoridelen menar Michel Foucault att heteronormen kan beskrivas som ett osynligt övervakningssystem med självreglerande effekt.¹⁶³ Den tunga filten är osynlig så länge den inte hotas av gränsöverskridande karaktärer. Det står alltså inte utskrivet i boken att karaktärerna är heterosexuella, det förutsätts snarare vara det självklara korrektivet.

Enligt Österlund har förklädnadsromanen vanligtvis en (homo)erotisk dimension. Homoerotik, menar hon, kan tryggt uttryckas eftersom den åtrådda pojken i själva verket är en förklädd flicka, vilket gör begäret accepterat. Mansförklädnad kan däremot användas av flickor för att leva ut lusten till andra flickor.¹⁶⁴ Enligt Franck är gränsen ofta suddig mellan flickors vänskapliga kärlek och lesbiska kärlek i ungdomsromanen.¹⁶⁵ I *Pojkarna* verkar ingen av de tre flickorna känna lust till varandra, trots detta har Momo och Kim sex i ett desperat läge att hitta tillbaka till sin ursprungliga vänskap. I trevandet efter tröst och närhet övergår de till att kyssas och slutligen ligga med varandra. Men de gör det i

¹⁶¹ Schiefauer, s. 72

¹⁶² Ambjörnsson, s. 9

¹⁶³ Ambjörnsson, s. 46

¹⁶⁴ Österlund, s. 117-118

¹⁶⁵ Franck, s. 262

två olika kroppar, Kim i sin pojkropp och Momo i sin flickkropp. Lusten i denna scen verkar uppstå i stunden och frågan är om vännernas begär skulle aktualiseras i en annan situation? Utifrån sett attraheras de av varandra inom ramen för den heterosexuella matrisen – som flicka och pojke – även om vi vet att förhållandet är mer komplext än så. Mitt i akten flimrar tanken på Tony förbi och Kims upphetsning försvinner. Den queera Kim begär en man och kärleken växter sig allt starkare längs vägen.

5.3.4 Sexuellt agerande hos flickor bestraffas

Varken Momo, Kim eller Bella har några sexuella erfarenheter tillsammans med andra. Österlund och Franck framhåller hur *flankflickorna* används som kontraster till huvudpersonerna.¹⁶⁶ Vi menar att detta också görs för att beskriva flickors sexualitet i boken. Flankflickorna är sexiga, åtrådda och sexuellt initiativtagande. En av *flankflickorna* smeker Tony över ryggen vilket får ödesdiga konsekvenser: en stund senare våldtar han henne. Vi tolkar detta som att flickan straffas för sin utagerade sexualitet. Franck menar att det är avgörande att göra flickskapet på rätt sätt, att utföra en performativ handling som upprätthåller förväntat flickbeteende.¹⁶⁷ *Flankflickorna* bryter mot det ”goda flickskapet” genom att vilja ha sex. Flickan tar initiativ genom att ropa på Tony och hon följer sedan med honom ensam i skogen. Enligt Franck är våldtäkten ett vanligt straff för flickkaraktärer som visar sin sexualitet i ungdomsromaner.¹⁶⁸ Frank framhåller att hotet om våldtäkt även finns närvarande i flickornas föreställningsvärldar.¹⁶⁹ Den sexuellt aktiva flickan ses som lösaktig och straffas och våldtäkten som hot realiserar därmed. Butlers teori om performativitet beskriver, som vi tidigare nämnt, hur identiteter konstrueras genom språkliga och kroppsliga handlingar i ständig upprepning. Att flickors sexualitet görs till något dåligt, frånvarande och straffbart upprepas många gånger i boken. Pojkarnas sexualitet görs till något okontrollerat, närvarande och dominerande.

¹⁶⁶ Franck, s. 144, Österlund s. 72

¹⁶⁷ Franck, s. 160

¹⁶⁸ Franck, s. 41

¹⁶⁹ Franck, s. 167

5.3.5 Tony flyr sin sexualitet

Den heteronormativa matrisen medför, menar Butler, att homosexuella tillskrivs ett *skadat kön*; ett könsadjektiv tillfogas ofta på sexualiteten. Bögar beskrivs således som feminina och lesbiska som maskulina. Med andra ord förlorar man – genom homosexualitet – sitt kön, och ses inte längre som en ”riktig” man eller en ”riktig” kvinna. På så sätt skambeläggs könet då heteromatrisen töjs.¹⁷⁰ Kanske är det denna skam som reflekteras i Tony. ”Någonting pumpade i hans kuk, och han visste att jag kände det.”¹⁷¹ Tony har i ett tumult hamnat ovanpå Kim. Kim känner kärleken strömma genom kroppen, men vågar inte kyssa Tony, det hen helst av allt önskar att göra. Istället får Tony upp som om han bränt sig. ”I hans ansikte lyste en underlig skräck. Han frustade till som ett djur innan han fortsatte att springa. Långa steg tog han, lät armarna löpa med i full kraft, som om han ville springa ifrån sig själv.”¹⁷² I nästa scen tar Tony avstånd från Kim och deras relation blir aldrig mer vad den varit. Tony vill under inga omständigheter kännas vid sitt begär. Sexualiteten upplevs som skräckinjagande och lusten till en människa med samma kön måste till varje pris tryckas undan. Med Foucaults ord är det tänkbart att Tony övervakar och självreglerar för att passa in. Tjugo sidor längre fram i boken skulle Tonys våldtäkt av en flicka kunna tolkas som ett försök att korrigera denna sexualitet som anses avvikande. Konsekvenserna av den heterosexuella matrisens påverkan blir således en våldsamt manifestation, ett hat riktat mot kvinnor. Redan tidigare har vi förstått att Tony inte hyser någon vidare respekt för flickor, snarare kan han betraktas som en misogyn person. ”I Tonys ögon var min flickkropp något vämjeligt, ett stycke härsket kött som inte ens dög att kasta till korparna i träden.”¹⁷³ Orden är Kims, och vår tolkning är att de inte bara speglar Tonys förakt mot flickor, utan även hans förakt mot sig själv. Varken Tony eller Kim känner sig bekväma i den kausala köns- och sexualitetsordningen, och precis som Rosenberg skriver så riskerar den egna sexualiteten att vändas mot dem om de bryter normen.¹⁷⁴ Samhällets normerande strukturer begränsar inte

¹⁷⁰ Butler, 2005, s. 120

¹⁷¹ Schiefauer, s. 131

¹⁷² Schiefauer, s. 132

¹⁷³ Schiefauer, s. 100

¹⁷⁴ Butler, 2005, s. 86

bara Tony och Kim, de väcker även ett självhat med ödesdigra konsekvenser. Kanske är det också därför som Kim i sin kärlek till Tony blir så gränslös. Våldet är ständigt närvarande och Kim väljer mer eller mindre att lägga sitt liv i Tonys händer. ”Ett krokigt leende var det, men jag såg ju vad det betydde; att jag var hans nu. Mitt gamla liv hade inte med mig att göra längre.”¹⁷⁵

Vid ett tidigt tillfälle i boken nämns homosexualitet, och beskrivningen kan nästan ses som ett varsel inför det som senare drabbar Kim. I radhusområdet tisslas och tasslas det om var Bellas mamma befinner sig. ”Mentalsjukhuset, sade tisselrösterna, rymt med en annan kvinna, sade tasselrösterna. Men ingen visste säkert.”¹⁷⁶ I samma andetag, mentalsjuk eller lesbisk. Och hon stöts ut i periferin, tvingas rymma och lämna familj och vänner bakom sig. I nästa del behandlar vi just detta, hur queera sexualiteter kan jämföras med kriminella handlingar.

5.4 Utanförskap och gemenskap kopplat till kön

I den här delen undersöker vi relationen mellan gemenskap och utanförskap. Vad händer när Kim bryter mot heteronormen? Kim tvingas på grund av sin ”skeva” identitet ut ur såväl den intima gemenskapen med Bella och Momo, som ut ur samhället i stort. Tillsammans med Tony skapar hen samhörighet i utanförskapet och via kriminalitet hittar de alternativa vägar bortom samhällets reglerande krav. Men heteronormen gör sig ständigt påmind och till slut finns det ingen plats för Kim i någon form av gemenskap. Istället blir isolering den enda utvägen.

5.4.1 Uteslutning ur och avståndstagande från flickgemenskapen

Som vi behandlat i avsnittet om sexualitet konstrueras en heterosexuell norm i *Pojkarna*. Butler menar att könshärmmningen är ett tvång eftersom avvikelse från heteronormen leder till uteslutning, bestraffning och våld.¹⁷⁷ Tillsammans med Momo och Bella ingår Kim från början i en flickgemenskap. Kim beskriver tidigt

¹⁷⁵ Schiefauer, s. 87

¹⁷⁶ Schiefauer, s. 13

¹⁷⁷ Butler, 2005, s. 77

en känsla av skevhet. ”Min kropp satt på mig som något främmande”.¹⁷⁸ Kim berättar för Bella om sina tankar och hon förstår. När Momo, Bella och Kim sedan förvandlas till pojkar får de tillåtelse att ingå i en ny gemenskap. De kan hänga med pojkarna i parken och de blir bjudna på fester där pojkarna är de som äger rummet. Efter ett par förvandlingar tröttnar Bella och Momo, Kim blir till slut ensam om att vilja byta ut sin kropp. ”[Vi] visste alla tre att det var så det skulle bli nu: Momo och Bella hade valt att gå och jag hade valt att stanna [...] Mitt gamla liv hade inte med mig att göra längre.”¹⁷⁹ Kim ser hur Bella och Momo allt eftersom växer in i kvinnokroppen, en skrämmande tanke som med tiden resulterar i ett avståndstagande från vännerna. ”Hon var på väg att bli kvinna, hon skulle växa och leva i en kvinnokropp. Att hon kunde vilja det, att hon kunde *välja* det! [...] Du slänger bort ditt liv, Bella.”¹⁸⁰ För Kim framstår Bellas agerande som ett aktivt val; genom att avstå manskroppen avstår hon livet. Men för Bella är saken inte lika självklar. Kanske, skulle Michel Foucault säga, agerar Bella enligt förväntningarna. Genom internalisering följer Bella självmant och frivilligt normen.¹⁸¹ Bella har aldrig uttryckt en längtan bort från den heterosexuella matrisen och ser således Kims val som avvikande. ”Jag blundade. Bakom ögonlocken såg jag genom Bellas blick, såg mig själv där på köksgolvet. Och jag förstod det ju: att det var osynligt utifrån. Hon kunde inte förstå det, men den Kim hon såg fanns inte längre. Hon såg ett kroppsskal, men hon såg inte mig.”¹⁸² Det är svårt för Kim att berätta för Bella och Momo hur hon känner. Att bryta mot normen kan, precis som Tiina Rosenberg påpekar, ibland inte uttryckas i ord, helt enkelt för att användbara termer saknas i språket.¹⁸³

I bilrutan skymtade jag mitt ansikte och jag ville inte kännas vid det, ville inte veta av mig själv. Någon flicka var jag inte, henne hade jag för länge sedan gjort mig av med. Och pojken, honom hade jag förstört och förtärt tills bara ett monster fanns kvar. Jag höll upp händerna framför mig som om de var speglar, som om jag skulle

¹⁷⁸ Schiefauer, s. 19

¹⁷⁹ Schiefauer, s. 87

¹⁸⁰ Schiefauer, s. 142

¹⁸¹ Ambjörnsson, s. 46

¹⁸² Schiefauer, s. 143

¹⁸³ Rosenberg, s. 15

kunna hitta ett nytt, tredje ansikte i mina handflator. Men mina händer hade ingen tröst att ge.¹⁸⁴

Ett tredje ansikte, ett queert ansikte. Den dikotoma könsuppdelningen är inte tillräcklig för Kim vilket leder till isolering och utanförskap. Det finns ingen plats i samhället för en människa som inte kan köns kategoriseras. Franck menar att flickgemenskapen i ungdomsromaner ofta gestaltas genom både uppbrott och försoning. För det mesta är det en pojke som är orsak till konflikten.¹⁸⁵ I vår roman heter orsaken till uppbrottet Tony. När Kim går in i pojkgemenskapen med Tony tvingas hen ta avstånd från Bella och Momo då hen inte längre kan leva upp till normerna för att vara flicka. Butler menar att kulturen skapar normer för identifikationer med fixering på manlig och kvinnlig, relaterade till varandra genom motsatta begär.¹⁸⁶ För att kunna ingå i pojkgemenskapen måste Kim ta avstånd från flickor. Österlund uppmärksammar också detta och menar att den förklädda flickan i ungdomsromanen ofta ser ner på andra flickkaraktärer i ett försök att skapa avstånd från gemenskapen.¹⁸⁷ Den förklädda flickan anammar ofta en förtryckande syn på de omgivande flickorna.¹⁸⁸ Kim ger uttryck för detta både i sin syn på Momo och Bella, men också på rådjursflickorna. Hen känner äckel inför att Bella och Momo flirtar med pojkar och vill bli sedda som åtråvärda flickor. Bella och Momos gemenskap är nästan överdrivet markerad genom att de flätar varandras hår, sminkar varandra och speglar sig. ”[Att] bära ett sådant ansikte, att bli, att vara – den leken kunde jag aldrig leka. Jag kunde aldrig följa med dem dit de var på väg.”¹⁸⁹ Kim tar som sagt avstånd från flickgemenskapen men Bella förskjuter även Kim. När Bella förstår att Kim är beroende av blommans nektar och när hon inser att Kim har förändrats som människa blir uteslutningen tydlig. ”Du är ju *störd!*”¹⁹⁰ Detta sätt att namnge Kims identitet som avvikande kan ses som en performativ talhandling i heteronormativ riktning.

¹⁸⁴ Schiefauer, s. 165

¹⁸⁵ Franck, s. 256

¹⁸⁶ Butler, 2007, s. 129 och 133

¹⁸⁷ Österlund, s. 97

¹⁸⁸ Österlund, s. 226-227

¹⁸⁹ Schiefauer, s. 129

¹⁹⁰ Schiefauer, s. 115

5.4.2 Inträdesprov till pojkgemenskapen

När Tony kommer in i bilden väcker han ett våldsamt begär hos Kim. Tony personifierar ett ociviliserat och gränslöst liv, vilket attraherar Kim så till den milda grad att hon mer eller mindre frivilligt träder in i en kriminell värld. Draget till sin spets kan vi säga att Tonys karaktär görs genom representation av mannens ultimata frihet – den bortom samhällets lagar och regler. Österlund menar att karaktärerna i de romaner hon undersökt ofta gestaltas på ett överdrivet sätt: den våldsamme och därmed manliga pojken och den känsliga, snälla flickan.¹⁹¹ Den tatuerade, dominante, aggressiva Tony blir en extrem variant av *mannen*. Det är här, i detta möte som en komplicerad kärlek uppstår mellan Tony och Kim. Detta betyder dock inte att den heterosexuella matrisen lyser med sin frånvaro, snarare tvärtom, den visar sig i ett koncentrat.

För att kunna ingå i pojkgemenskapen genomgår Kim olika mandomsprov. Österlund menar att den förklädda flickan i ungdomsromanen ofta blir till mer man än mannen genom ett mandomsprov. Provet klarar hon ofta bättre än den pojkgemenskap hon ingår i som förklädd.¹⁹² Tony testar Kims mod genom att dra med hen till industriområdet för att göra inbrott, och Kim klarar uppdraget med bravur. ”Hans blick sade att jag var *duglig*, att jag hade vad han krävde. Ja Tony testade mig och fann att jag dög [...] bara detta enda: att jag klarat det provet han förberett åt mig.”¹⁹³ I det ultimata mandomsprovet utmanar Tony Kim att skjuta pistol. Prickskjutningen klarar Kim till och med bättre än Tony, och för en kort stund rubbas maktbalansen. I pojkgemenskapen ingår, som Franck belyser, att pojkarna sinsemellan förhandlar om den auktoritära manligheten. Denna förhandling kan innehålla alkohol, slagsmål för att hävda sin position i umgänget.¹⁹⁴ I *Pojkarna* finns beskrivet på flera ställen hur makt förhandlas genom alkohol, cigaretter, hasch, slagsmål men också genom en slags tävling om sexuella erfarenheter. I den manliga gemenskapen är det status att ”ha knullat” tjejer på ett förnedrande sätt. Detta beskrivs då Höken skryter om hur Tony knullat en tjej, betalt henne för det och avslutat akten med orden: ”Här har du din

¹⁹¹ Österlund, s. 74

¹⁹² Österlund, s. 127

¹⁹³ Schiefauer, s. 88, 89

¹⁹⁴ Franck, s. 100

jävla hora”.¹⁹⁵ Franck menar i sin forskning att pojktyperna bygger på ett avståndstagande från flickor.¹⁹⁶ Den tydliga heternormen existerar i de olika gemenskaperna och skapar dessutom själva särskiljandet av pojk- och flickgrupperna.

5.4.3 Bryta mot normer – en kriminell handling

Hittills har vi tittat på hur Kim rör sig från en gemenskap till en annan. Vi kommer nu att behandla hur Kim tillsammans med Tony förskjuts till utanförskap för att sedan tvingas till total isolering. Butler menar att en person som bryter mot normen inte längre representeras av lagen och samhället. På så vis tvingas en queer person ut i periferin och riskerar att betraktas som kriminell.¹⁹⁷ Vi tolkar Kims kriminalitet som en återspeglning av de brott hen begår när hen bryter mot normen. Inte heller Kims föräldrar verkar inte vilja se eller veta om Kims normbrott. Hen måste således straffas, enligt Butlers resonemang. Straffet blir isolering, utfrysning och kriminalitet. Enligt Österlund har den förklädda flickan i slutändan endast några få alternativ i ungdomsromanen. Antingen återanpassar hon sig till femininitet, dödas eller dödar.¹⁹⁸ Kim blir vittne till hur Tony våldtar en flicka och hen sparkar Tony medvetlös eller död (vi får i boken inte klarhet i om Tony är död, han försvinner dock ur bokens handling efter händelsen). Anledningen till misshandeln/mordet är både kärlek, hat, sorgen över att inte vara den som blir åtrådd av Tony och insikten om Tonys totala brist på empati. På så sätt stämmer Kims återanpassning in på Österlunds resonemang, men boken slutar inte här. Genom att Kim begår denna grova kriminella handling och genom att Momo tänder eld på den magiska blomman och därmed dödar Kims pojkropp, tvingas Kim ut ur samhället. ”Den dotter de ville ha tillbaka fanns inte mer”, på samma sida säger Kim ”Jag är ingen pojke.”¹⁹⁹ Kim ger sig iväg från staden där hen bott. Tidigt i flykten utsätts Kim för ett våldtäktsförsök av en skrothandlare och mannen i fråga kallar hen för ett missfoster. Han motiverar angreppet med att

¹⁹⁵ Schiefauer, s. 125-126

¹⁹⁶ Franck, s. 118-119

¹⁹⁷ Butler, 2005, s. 71

¹⁹⁸ Österlund, s. 274

¹⁹⁹ Schiefauer, s. 167

han ska göra Kim normal.²⁰⁰ Vi kan se dessa uttalanden om Kim som performativa talhandlingar som gör hen till något onormalt, något avvikande. Kim bryter mot imitationen kön och föreställning om könets naturlighet. Kim lever sedan i flera år utanför samhället, och hankar sig fram genom inbrott i villakvarteren. Hen lever i ett gammalt hus långt ut i skogen, helt isolerad från andra människor.

Efter många år bestämmer sig Bella, Momo och Kim för att träffas. När Kim nästan är framme vid mötesplatsen blir hen rädd för att det är en rättegång hen ska på, hon tar fram pistolen och tänker skjuta sig själv i munnen. Handlingen liknar återigen Österlunds återanpassningsmodell där ett vanligt slut för den förklädda flickan är döden.²⁰¹ Men det slutar inte här heller. Istället har Momo, Bella och Kim en maskerad tillsammans med de gamla maskeradkläderna Momo tillverkat. De kan återigen bli lekkamrater och Kim känner att hen fortfarande bär ett barn inom sig. När de andra somnat går Kim och speglar sig, granskar sin kropp och ler mot den.

Som att minnet av pojken finns kvar i kroppen, som att kvinnans framväxt kommit av sig, stannat av. Det finns en pojke där i spegelbilden och han är tanigt outvecklad, barnsligt hårlös. Kvinnan ligger som ett flor över honom, skyddar honom med sitt hölje. En människa är det.²⁰²

Kim är en queer person, hen är varken kvinna eller man. Butler menar som bekant att sexualitet och kön är föränderliga. Kim beskriver det som att minnena av mannen och kvinnan finns kvar i kroppen men att hen förändrats och blivit något annat. Först på näst sista sidan skönjer vi en känsla av försoning och Kim verkar kunna acceptera sin skevhet. På sista sidan säger Bella till Kim att blomman väntar på dem. Vi förstår därmed att blomman fortfarande existerar vilket inbjuder till ett öppet slut, exempelvis att Kim iträder pojkroppen igen. Vi kommer under diskussionen att lyfta fram det problematiska, ur ett queerperspektiv, med detta öppna slut.

²⁰⁰ Schiefauer, s. 168

²⁰¹ Österlund, s. 274

²⁰² Schiefauer, s. 187

6 Slutsats

Med hjälp av frågeställningarna *hur kön och sexualitet görs* och *hur hierarkierna kan förstås* har vi analyserat Jessica Schiefauers roman *Pojkarna*. I boken är frågan om kön och sexualitet central, då den handlar om att bryta mot de normer som direkt eller indirekt påverkar vårt förhållningssätt till både oss själva och omvärlden.

I *Pojkarna* kan man säga att kön och sexualitet görs på flera olika sätt; vi har valt att fokusera på kroppen, miljön, förklädnaden, utanförskap/gemenskap och sexualitet. Det framgår med all tydlighet i boken att det finns två dikotoma kön – flickan och pojken – konstruerade utifrån en heterosexuell matris. Att *göra* flicka/kvinna innebär att se ner på sin egen kropp, inte använda den för fysisk aktivitet och att till och med önska sig en annan kropp. I *Pojkarna* skulle man kunna säga att flickan/kvinnan, genom kroppen görs till ett misslyckande. Detta gestaltas både genom de tre vännerna Bella, Momo och Kim, som hatar sina kroppar, och genom de flickor som befinner sig i berättelsens periferi. Flickorna i periferin förnedras och våldtas och betraktas som presenter till pojkarna. Till skillnad från flickorna *görs* pojkarna i boken till starka, självsäkra, våldsamma och förtryckande karaktärer. Om pojkroppens funktion är rörelse, styrka, kåthet, våld och makt, är flickkroppens stillasittande, svaghet, trevande och skörhet. Med sina spänstiga och muskulösa kroppar tar pojkarna kontrollen över skolan, över skogen, över all offentlig miljö. Flickkroppen är ett objekt till för pojkarna, och definieras utifrån premisserna åtråvärd/ej åtråvärd. Genom förklädnaden *görs* kön på ett liknande sätt. Våra slutsatser överensstämmer med Judith Butlers resonemang om att kön skapas genom repetition av det som är givet ett kön i den heterosexuella hegemonin. I jämförelse med Butlers begrepp *parodi* och *drag* imiterar karaktärerna i *Pojkarna* föreställningar om könets naturlighet. När Bella, Momo och Kim byter ut sina kroppar gör de just detta – härmar föreställningen om hur pojkar är.

Det sexuella begäret är förunnat pojkarna i boken, det är de som får känna lust och njutning. Flickornas sexualitet är nedtonad och begränsad och de flickor i periferin som är sexuellt aktiva straffas genom våldtäkten.

Trots att Kim utmanar normer och tänjer gränser i boken ligger heterosexualitetens hegemoni som ett underliggande mönster för konstruktionen av kön och sexualitet. Heterosexualiteten är utgångspunkt hos alla karaktärer och kräver ett aktivt brott för att kunna rubbas. Kim, Tony samt Bellas mamma straffas alla på något sätt för att deras begär inte är förenligt med rådande normer. Bellas mamma ses som lesbisk eller psykiskt sjuk och har lämnat/tvingats lämna familj och hem. Tony straffar sig själv genom att ta avstånd från sitt begär och står i hela boken utanför samhället vilket, menar vi, gestaltas genom hans kriminalitet. Kim tvingas röra sig mellan motpolerna i ett dikotomt könssystem för att inte förskjutas helt ur gemenskaperna. Det är en balansakt dikterad av normer och förknippad med fara. Till slut utesluts dock Kim ur alla gemenskaper; en queer person har ingen plats i samhället. Istället blir isoleringen det ultimata straffet. I slutet träffas dock Momo, Bella och Kim igen, vilket kan ses som ett försök till godkännande av Kims queera karaktär. Utifrån Maria Österlunds teorier om återanpassning ser vi hur boken delvis faller in i denna modell. Kim dödas inte och återgår inte till att bli en kvinna enligt normens alla regler. Däremot dödar hen med största sannolikhet Tony och i det öppna slutet ser vi en möjlighet för Kim att återigen dricka av blommans nektar och därmed kroppsligen bli en man. Detta innebär inte nödvändigtvis att Kim frångår sin queera identitet; sökande efter ”ett tredje ansikte”, något utanför dikotomin man/kvinna, är ändå tydligt i boken.

Kön och makt är tätt sammanflätade i boken och detta synliggörs genom Bachtins karnevalsteori. Effekten blottas när Bella, Momo och Kim byter kroppar, och könsmaktsordningen framträder i ljuset av de omkullkastade hierarkierna. Flickorna får en tillfällig frihet kopplad till det manliga könet. Så länge ett queert agerande sker inom den tillfälliga lekens ramar hotas inte könsmaktsordningen, och kan därmed få lov att fortgå. Men så snart det blir allvar slår ordningsmakten till – hierarkierna måste upprätthållas. Vi kan således förstå hierarkierna i boken som könsbundna utifrån ett konstruerat, dikotomt maktsystem.

Genom vår analys visar vi hur karaktärerna i boken tänjer och utmanar den rådande heterosexuella matrisen, men samtidigt trycks upproret tillbaka genom olika former av bestraffning. Vi instämmer i Österlunds resonemang om att

förklädnaden, trots att Schiefauer tar det steget längre och låter karaktärerna byta kroppar, i slutändan endast erbjuder en individuell frigörelse och maktförhandlingen blir således skenbart subversiv.

6.1 Vidare forskning

Det skulle vara intressant att analysera *Pojkarna* ur ett intersektionellt perspektiv. Vi ser klass-, ålder- och etnicitetsperspektiven som relevanta för vidare forskning. Bland annat upphöjs vithet i boken och klasstillhörigheten präglar karaktärerna. Intersektionalitet är ett begrepp som används för att beskriva hur flera normer samverkar med varandra och påverkar en individs möjligheter i ett givet sammanhang. Det handlar om maktens komplexa och rörliga karaktär. Nödvändigheten av ett intersektionellt perspektiv består i att vi som människor inte endast har och är ett kön utan även etnicitet, religion, funktion, sexualitet, könsidentitet, ålder, samhällsklass och att vi som människor befinner oss i olika historiska och rumsliga sammanhang.²⁰³

²⁰³ de los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana, *Intersektionalitet: kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*, Liber, Malmö, 2005

7 Diskussion

Vi menar att *Pojkarna* inte är en normkritisk bok. Istället för att, som queerteorin eftersträvar, rikta lampan mot normer, belyser den snarare avvikelserna. Den kritik som skulle kunna riktas mot strukturella system, projiceras istället på den queera Kim. Att boken togs emot med öppna armar, fick Augustpriset och blev brett omdiskuterad kanske inte är så konstigt. Det är både spännande och utmanande att läsa en bok om en ung människas inre och yttre konflikter relaterade till kön och sexualitet. Men vi kan ändå inte låta bli att peka på det faktum att strålkastaren idel riktas mot den queera Kim. Kim är avvikande, lider och måste till slut fly ett samhälle hen inte får plats i.

Kanske hade Jessica Shiefauer en ambition att skriva en emancipatorisk bok, eller så ville hon bara belysa hur svårt det kan vara att bryta mot normen. Det sistnämnda gör hon verkligen, men frågan är till vilket pris. Som feminister, litteraturvetare och blivande lärare ser vi behovet av konst och förebilder som frigör, och inte endast reproducerar bilden av kvinnan som det begränsade könet och mannen som norm. I en bok som *Pojkarna* skulle vi – i queerteorins anda – önska att det fanns en befrielse i brottet mot heteronormen, snarare än bestraffning. Kim söker efter en identitet bortom könskategorierna man/kvinna, men har svårt att hitta hela vägen fram. Frågan är hur vi ska kunna acceptera oss själva när ingen annan gör det? Hur ska vi kunna förstå oss själva, när inte språket räcker till för att beskriva det vi känner? Vi instämmer i Butlers kritik av tanken om att varje människa bär en ursprunglig identitet. Risker, menar hon, är att när vi förskjuter identitetens ursprung från det politiska och diskursiva området till en psykologisk ”kärna”, går det inte att analysera hur det genuspräglade subjektet och hur dess fabricerade kön konstrueras politiskt.²⁰⁴ Kim accepterar i slutändan sig själv, men välkomnas fortfarande inte av samhället.

²⁰⁴ Butler, 2007, s. 215

Vi menar att det i litteraturens värld finns en subversiv kraft som kan spräcka begränsande kategoriseringar. *Pojkarna* är en bok som rör sig i gränslandet mellan fantasi och verklighet vilket erbjuder fantastiska alternativ till en inskränkt värld. Även om vi inte väljer att kalla *Pojkarna* för en science fiction-roman, vill vi avsluta med följande citat: ”Fantasin har inga gränser i science fiction – utom när det gäller kön.” Det skriver kulturkrönikören Hanna Fahl i *Dagens Nyheter*²⁰⁵ och vi är beredda att hålla med. Vi längtar fortfarande efter en bok som vågar vara queer utan att bestraffa.

²⁰⁵ Fahl, Hanna. “Hanna Fahl: Fantasin har inga gränser i science fiction – utom när det gäller kön”, *Dagens Nyheter*, 2014, Tillgänglig: <http://www.dn.se/kultur-noje/kronikor/hanna-fahl-fantasin-har-inga-granser-i-science-fiction-utom-nar-det-galler-kon/> Hämtdatum: 2015-05-02.

8 Referenser

Primärlitteratur:

Schiefauer, Jessica, *Pojkarna*, Bonnier Carlsen, Stockholm, 2011.

Sekundärlitteratur:

Ambjörnsson, Fanny, *Vad är queer?*, Natur och Kultur, Stockholm, 2006.

Bachtin, Michail, *Rabelais och skrattets historia: François Rabelais verk och den folkliga kulturen under medeltiden och renässansen*, Anthropos, Gråbo, 1986.

Butler, Judith, *Genustrubbel: Feminism och identitetens subversion*, Daidalos, Göteborg, 2007.

Butler, Judith, *Könet brinner!: texter*, Natur och kultur, Stockholm, 2005.

Cavallin, Anna, "Androgynens kön – en feministisk läsning av C.J.L. Almqvists Drottningens juvelsmycke", *Tidskrift för Litteraturvetenskap*, nr 1, 1998, s.3-24.

Fahl, Hanna. "Hanna Fahl: Fantasin har inga gränser i science fiction – utom när det gäller kön", *Dagens Nyheter*, 2014, Tillgänglig: <http://www.dn.se/kultur-noje/kronikor/hanna-fahl-fantasin-har-inga-granser-i-science-fiction-utom-nar-det-galler-kon/> Hämtdatum: 2015-05-02.

Franck, Mia, *Frigjord oskuld: heterosexuellt mognadsimperativ i svensk ungdomsroman*, Åbo akademi, Åbo, 2009.

Kåreland, Lena, "Flickbokens nya kläder: om Monika Fagerholms 'Diva'", i Eva Heggestad & Anna Williams (red.) *Omklädningsrum: könsöverskridanden och rollbyten från Tintomara till Tant Blomma*, 2004, s.121-137.

Langås, Unni, "Noras inflytande: Att göra kön med Butler och Ibsen", i Maria Andersson & Anna Cavallin (red.), *Genusperspektiv på västerländska klassiker*, Studentlitteratur, Lund, 2013, s. 187–203.

Nationalencyklopedin, "Queer", Tillgänglig:

www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/queer Hämtadatum: 2015-04-20.

- Nikolajeva, Maria**, "Harry Potter och barnlitteraturens hemligheter", *Tidskrift för litteraturvetenskap*, nr 4, 2003, s. 4-19.
- Näsling, Sanne**, "Jessica Schiefauer: Pojkarna" *Dagens Nyheter*, 2011,
Tillgänglig: <http://www.dn.se/dnbok/bokrecensioner/jessica-schiefauer-pojkarna/> Hämtadatum: 2015-05-01.
- Rosenberg, Tiina**, *Byxbegär*, Anamma, Göteborg, 2000.
- de los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana**, *Intersektionalitet: kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*, Liber, Malmö, 2005.
- Tenngart, Paul**, *Litteraturteori*, Gleerup, Malmö, 2008.
- Wängqvist, Maria**, *That's how people grow up: identity formation in emerging adulthood*, Institutionen för Psykologi, Göteborgs universitet, Göteborg, 2013.
- Österlund, Maria**, *Förklädda flickor: könsöverskridning i 1980-talets svenska ungdomsroman*, Åbo Akademi, Åbo, 2005.